

**АНГЛО-РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ
ГЛОССАРИЙ ПО
СНИЖЕНИЮ РИСКА БЕДСТВИЙ**

**ENGLISH-RUSSIAN-KYRGYZ
GLOSSARY ON
DISASTER RISK REDUCTION**

**АНГЛИСЧЕ-ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА
КЫРСЫКТАРДЫН ТОБОКЕЛДИГИН
АЗАЙТУУ БОЮНЧА ГЛОССАРИЙ**

World Food Programme
Дүйнөлүк азык-түлүк программасы
Всемирная продовольственная программа

EPCPC

UNDRR
UN Office for Disaster Risk Reduction

АНГЛО-РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ ГЛОССАРИЙ ПО СНИЖЕНИЮ РИСКА БЕДСТВИЙ

ENGLISH-RUSSIAN-KYRGYZ GLOSSARY ON DISASTER RISK REDUCTION

АНГЛИСЧЕ-ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА КЫРСЫКТАРДЫН ТОБОКЕЛДИГИН АЗАЙТУУ БОЮНЧА ГЛОССАРИЙ

-
- А 64** Англо-русско-кыргызский глоссарий по снижению риска бедствий /
Составители: Р.А.Умаралиев, А.Г.Низамиев, А.А.Умаралиев – Бишкек, МЧС КР, 2020. – 58 с.
ISBN 978-9967-18-620-0

Англо-русско-кыргызский глоссарий содержит описание 53 ключевых терминов, используемых в настоящее время в сфере снижения риска бедствий и некоторых сопряженных областях. Глоссарий предназначен для служащих МЧС, правительства и местных органов власти, международных организаций, студентов и исследователей, преподавателей, переводчиков, и других специалистов занятых в области снижения риска бедствий.

-
- А 64** Англисче-орусча-кыргызча кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча глоссарий /
Түзгөндөр: Р.А.Умаралиев, А.Г.Низамиев, А.А.Умаралиев – Бишкек, КР ӨКМ, 2020. – 58 б.
ISBN 978-9967-18-620-0

Англисче-орусча-кыргызча глоссарий учурда кырсыктардын тобокелдигин азайтуу жаатында жана ага байланыштуу айрым тармактарда колдонулган 53 негизги терминди камтыйт. Глоссарий ӨКМ кызматкерлерине, мамлекеттик жана жергиликтүү бийлик органдарына, эл аралык уюмдарга, студенттерге жана изилдөөчүлөргө, окутуучуларга, котормочуларга жана кырсыктардын тобокелдигин азайтуу жаатында иштеген башка адистерге арналган

-
- А 64** English-Russian-Kyrgyz glossary of disaster risk reduction /
Compiled by: R.A.Umaraliev, A.G.Nizamiev, A.A.Umaraliev – Bishkek, MES KR, 2020. – 58 p.
ISBN 978-9967-18-620-0

English-Russian-Kyrgyz glossary includes 53 key terms widely used in disaster risk reduction and other related fields. The glossary is intended for the use of MES, KG Government and local authorities, international organizations, students, researchers and professors, translators as well as other experts working in the field of disaster risk reduction.

СОСТАВИТЕЛИ:

Умаралиев Руслан Абдибаетович
Низамиев Абдурашит Гумарович
Умаралиев Абдурасулжан Абдумомунович

COMPILED BY:

Umaraliev Ruslan Abdibaetovich
Nizamiev Abdurashit Gumarovich
Umaraliev Abdurasulzhan Abdumomunovich

Ответственный редактор:

Сваров Мухамед Харсанович, начальник Центра управления в кризисных ситуациях при МЧС КР

Научные рецензенты:

Абдрахматов Канатбек Ермакович, директор Института сейсмологии НАН КР, доктор геолого-минералогических наук, профессор
Мирзалиев Мирадилбек, главный инженер Ошского филиала ОАО КыргызГИИЗ

Консультанты:

Айдаралиев Болотбек Рысбекович, директор УНТЦ “Развитие гражданской защиты” КРСУ и МЧС КР
Садабаева Наргиза Джайлобаевна, зам. дир. УНТЦ “Развитие гражданской защиты” КРСУ и МЧС КР

Технический рецензент:

Айтмаматова Айымкыз Исмаиловна, начальник сектора развития государственного языка МЧС КР

Корректоры:

Рыскелдиев Алмаз Шаршеевич, заместитель начальника ЦУКС при МЧС КР
Акунов Амангелди Маматазимович, начальник отдела ГИС ЦУКС при МЧС КР
Ормонова Акмарал Абдиламитовна, начальник ФХС ЦУКС при МЧС КР

Издатель:

Учебный, научно-технический центр “Развитие гражданской защиты” КРСУ и МЧС КР; ЦУКС при МЧС КР

Рецензия на глоссарий

Работа авторов является своевременной и актуальной. Осуществлен перевод терминов специфического применения и характера на кыргызский язык, дается развернутое описание их определений и разъяснение смыслов. Охвачены часто применяемые современные термины в области снижения риска бедствий.

Такой научный труд в Кыргызской Республике появился одним из первых. В будущем желаем авторам расширить рамки глоссария с включением большего количества современных терминов используемых в области снижения риска бедствий.

Рецензенты:

Абдрахматов Канатбек Ермекович, директор Института сейсмологии Национальной Академии Наук Кыргызской Республики, доктор геолого-минералогических наук, профессор.

Мирзалиев Мирадилбек, главный инженер Ошского филиала ОАО “Кыргызский головной институт инженерных изысканий”.

Глоссарийдин рецензиясы

Авторлордун эмгеги өз убагында аткарылган жана актуалдуу болуп эсептелет. Атайын мүнөздөгү жана колдонуудагы терминдерди кыргыз тилине которуу иш жүзүнө ашырылган жана алардын аныктамаларын толук сүрөттөп берүү менен мааниси кенен түшүндүрүлгөн. Эмгекте кыргыздардын тобокелдигин азайтуу жаатындагы көп колдонулган заманбап терминдер камтылган.

Мындай маанидеги илимий эмгек Кыргыз Республикасында биринчилерден болуп жаралууда. Авторлорго келечекте кыргыздардын тобокелдигин азайтуу жаатындагы башка заманбап терминдерди кошуп, глоссарийдин көлөмүн кеңейтишин каалайбыз.

Рецензенттер:

Абдрахматов Канатбек Ермекович, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Сейсмология институтунун директору, геология-минералогия илимдеринин доктору, профессор.

Мирзалиев Мирадилбек, “Кыргыз инженердик изилдөө институтунун” ААК Оштогу филиалынын башкы инженери.

Glossary review

The work of the authors is timely and topical. A Kyrgyz translation of specific terms applied to disaster risk reduction was completed, for each term selected, a detailed description of its definition and an explanation of its meanings are being provided. Covered most commonly used modern disaster risk reduction terms.

The Kyrgyz translation of these key technical terms was completed one of the first in the Kyrgyz Republic. For the future, we wish the glossary to be expanded by inclusion of additional modern and useful disaster risk reduction terms.

Reviewers:

Abdrakhmatov Kanatbek Ermevovich, Director of the Institute of Seismology of the National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor.

Mirzaliyev Miradilbek, Chief engineer of the Osh branch of the OJSC “Kyrgyz Head Institute of Geotechnical Investigations”.

Выражение признательности

Настоящий глоссарий издан Министерством чрезвычайных ситуаций Кыргызской Республики при поддержке Всемирной продовольственной программы ООН (ВПП ООН), Бюро по сокращению риска бедствий ООН (UNDRR) и проекта ЕРСА - Ошского государственного университета (ОшГУ).

Министерство чрезвычайных ситуаций Кыргызской Республики выражает глубокую признательность и искреннюю благодарность UNDRR за возможность использования их информационных материалов, экспертам и руководству ВПП ООН за поддержку, оказанную в разработке глоссария, экспертам проекта Охрана окружающей среды в Центральной Азии: управление рисками стихийных бедствий с пространственными методами (ЕРСА) и ОшГУ за содействие в подготовке научного перевода терминов и их толкований на кыргызский язык, рецензентам, консультантам и корректорам – за их ценный вклад в успешную подготовку настоящего издания.

От составителей

На протяжении последних 30 лет в Кыргызской Республике, как и в других странах Центральной Азии, осуществляется трансформация деятельности службы гражданской обороны с более глубоким фокусом на деятельность по управлению риском бедствий (1). За данный период Министерством чрезвычайных ситуаций Кыргызской Республики были внедрены действенные принципы управления риском бедствий, обеспечивающие эффективный уровень готовности к бедствиям, а также позволяющие осуществлять результативные меры по реагированию на бедствия и восстановлению.

Понимая важность снижения риска бедствий для экономического развития Кыргызской Республики, агентства ООН и другие международные организации оказывают постоянную поддержку МЧС КР в усилении потенциала и внедрении современных подходов в управлении риском бедствий. Благодаря такому сотрудничеству происходит постепенный переход основной парадигмы деятельности МЧС КР от деятельности, направленной исключительно на реагирование к инвестированию в деятельность по снижению риска, что является более эффективным подходом, обеспечивающим устойчивое развитие нации.

Таким образом, новые принципы и подходы в снижении риска бедствий в Кыргызской Республике пока проходят этап своей адаптации и не смотря на то, что основной упор в деятельности все еще во многом основывается на оценке опасностей, принципы анализа и оценки уязвимости, устойчивости и риска все больше интегрируются в национальную практику и стратегию управления риском бедствий.

Данный глоссарий разработан в целях осуществления Сендайской рамочной программы по снижению риска бедствий на 2015–2030 гг. (2) и реализации задач Концепции комплексной защиты населения и территории Кыргызской Республики от чрезвычайных ситуаций на 2018-2030 годы (3), в частности, для улучшения понимания предмета “риска бедствий”, совершенствования научно-технической работы по вопросам снижения риска бедствий и развития международного сотрудничества в области снижения риска бедствий. Актуальность данного глоссария также определяется приоритетами Национальной стратегии развития Кыргызской Республики на 2018-2040 гг. (4) и национальной программы развития государственного языка и совершенствования языковой политики в Кыргызской Республике на 2014-2020 гг. (5) определяющими необходимость развития государственного (кыргызского) языка, в том числе разработкой и активным функционированием специальной терминологии на государственном языке в профессиональных сферах деятельности и секторе образования.

Справочный материал представляет ключевые термины по снижению риска бедствий, их определения и толкования - на трех языках. Материал предназначен для широкого круга специалистов занятых в области снижения риска бедствий, государственного и муниципального управления, разработке и реализации программ развития, а также другим заинтересованным сторонам - для улучшения качества информационного обмена, учебных программ, аналитических и исследовательских материалов.

Предисловие

Данный глоссарий основан на информации терминологических глоссариев по снижению риска бедствий, разработанных и изданных UNDRR на русском и английских языках (6,7). Данные издания были определены как базисные в разработке данного пособия исходя из глубокой проработки материала. Для проведения научного перевода терминов и определений на кыргызский язык, составителями также предварительно были изучены термины на кыргызском языке, представленные в словарях, разработанных и изданных МЧС КР ранее совместно с ECHO, ACTED и GIZ (8,9) и терминологическая база, представленная в Законе КР “О единой системе комплексного мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций в Кыргызской Республике” (10) и Законе КР “О Гражданской защите” (11).

Структура данного глоссария опирается на формат терминологических глоссариев по снижению риска бедствий UNDRR, но представляет сразу три языковые версии терминов, их толкований и дополнительных комментариев (на английском, русском и кыргызском языках). Такая структура глоссария делает его универсальным и удобным для использования широким кругом пользователей и весьма актуальным для Кыргызской Республики, где одновременно активно используются: кыргызский язык как государственный, русский язык как официальный и английский язык - в сфере многочисленных международных проектов и сотрудничества.

Таким образом в данном глоссарии представлен аутентичный перевод терминов, определений, толкований и примечаний глоссария UNDRR (6,7) на кыргызском языке. Глоссарий призван содействовать повышению ясности понимания современной концепции снижения риска бедствий, улучшать процесс гармонизированного использования международной терминологии по снижению риска бедствий и способствовать развитию и популяризации кыргызского языка.

Представленные в данном глоссарии термины и толкования на кыргызском языке могут быть хорошим дополнением к другим языковым версиям глоссария по снижению рисков бедствий, изданным UNDRR на английском, арабском, испанском, китайском, русском и французском языках: <https://www.undrr.org/terminology>

В соответствии с комментариями UNDRR (6,7):

- Определение каждого термина дается одним предложением. Примечания, которыми снабжен каждый термин, не являются частью определения – они приводятся для описания контекста, введения оговорок и дополнительных разъяснений. Следует отметить, что термины не являются взаимоисключающими и в некоторых случаях значения нескольких терминов могут частично совпадать.
- Звездочкой (*) помечены термины и концепции, которые еще возможно не получили широкого признания, но актуальность которых постепенно возрастает, поэтому их определения могут получить дополнительное развитие в будущем.

Ответственность за перевод на кыргызский язык, достоверность информации и цитирование несут составители глоссария.

Текст настоящего издания может свободно цитироваться и перепечатываться при условии ссылки на источник.

Электронная версия данного глоссария размещена на официальном сайте МЧС КР по адресу: <http://ru.mes.kg/>

Составители и МЧС КР с благодарностью примут замечания относительно содержания и практической пользы настоящего глоссария, которые можно направлять оперативному дежурному ЦУКС при МЧС КР: телефон и WhatsApp: (0996) 770800100 и составителям.

Содержание

№	НА АНГЛИЙСКОМ	НА РУССКОМ	НА КЫРГЫЗСКОМ	СТР
1	Acceptable risk	Допустимый риск	Жол берилген тобокелдик	5
2	Adaptation	Адаптация	Адаптациялоо	6
3	Biological hazard	Биологическая угроза	Биологиялык коркунуч	7
4	Building code	Строительные нормы и правила	Курулуш ченемдери жана эрежелери	8
5	Capacity	Потенциал	Потенциал	9
6	Capacity Development	Развитие потенциала	Потенциалдын өнүгүүсү	10
7	Climate change	Изменение климата	Климаттын өзгөрүшү	11
8	Contingency planning	Планирование на случай чрезвычайных обстоятельств	Өзгөчө кырдаалдар абалына пландаштыруу	12
9	Coping capacity	Потенциал преодоления	Жеңүү потенциалы	13
10	Corrective disaster risk management*	Корректирующее управление риском бедствий*	Кырсыктардын тобокелдигин оңдоп башкаруу*	14
11	Critical facilities	Жизненно важные объекты	Турмуштук маанилүү объектилер	15
12	Disaster	Бедствие	Кырсык	16
13	Disaster risk	Риск бедствий	Кырсыктардын тобокелдиги	17
14	Disaster risk management	Управление риском бедствий	Кырсыктардын тобокелдигин башкаруу	18
15	Disaster risk reduction	Снижение риска бедствий	Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу	19
16	Disaster risk reduction plan*	План снижения риска бедствий*	Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу планы*	20
17	Early warning system	Система раннего оповещения	Алдын ала кабарлоо тутуму	21
18	Ecosystem services	Услуги экосистемы	Экосистеманын кызматтары	22
19	El Nino-Southern Oscillation phenomenon	Южное колебание, вызванное Эль Ниньо	Эль Ниньо менен шартталган түштүк термелүүсү	23
20	Emergency management	Управление в чрезвычайных ситуациях	Өзгөчө кырдаалдарда башкаруу	24
21	Emergency services	Службы оказания помощи при чрезвычайных ситуациях	Өзгөчө кырдаалдарда жардам көрсөтүү кызматтары	25
22	Environmental degradation	Деградация окружающей среды	Курчап турган чөйрөнүн бузулушу	26
23	Environmental impact assessment	Оценка экологического воздействия	Экологиялык таасирди баалоо	27
24	Exposure	Подверженность угрозе	Коркунучка дуушар болуу	28
25	Extensive risk*	Экстенсивный риск*	Экстенсивдүү тобокелдик*	29
26	Forecast	Прогнозирование	Божомолдоо	30
27	Geological hazard	Геологическая угроза	Геологиялык коркунуч	31
28	Greenhouse gases	Парниковые газы	Парник газдары	32
29	Hazard	Угроза	Коркунуч	33
30	Hydrometeorological hazard	Гидрометеорологическая угроза	Гидрометеорологиялык коркунуч	34
31	Intensive risk*	Интенсивный риск*	Интенсивдүү тобокелдик*	35
32	Land-use planning	Планирование землепользования	Жерди пайдаланууну пландаштыруу	36
33	Mitigation	Митигация	Митигация	37
34	National platform for disaster risk reduction	Национальная платформа по сокращению риска бедствий	Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча улуттук платформа	38
35	Natural hazard	Природная угроза	Табигый коркунуч	39
36	Preparedness	Готовность	Даярдык	40
37	Prevention	Предотвращение	Алдын алуу	41
38	Prospective disaster risk management*	Управление потенциальным риском бедствий*	Кырсыктардын потенциалдуу тобокелдигин башкаруу*	42
39	Public awareness	Общественная осведомленность	Коомчулуктун маалымдуулугу	43
40	Recovery	Восстановление	Калыбына келтирүү	44
41	Residual risk	Остаточный риск	Калдык тобокелдик	45
42	Resilience	Устойчивость	Туруктуулук	46
43	Response	Реагирование	Чара көрүү	47
44	Retrofitting	Реконструкция	Реконструкциялоо	48
45	Risk	Риск	Тобокелдик	49
46	Risk assessment	Оценка риска	Тобокелдикти баалоо	50
47	Risk management	Управление риском	Тобокелдикти башкаруу	51
48	Risk transfer	Передача риска	Тобокелдикти өткөрүп берүү	52
49	Socio-natural hazard*	Угроза социально-природного характера*	Социалдык-табигый мүнөздөгү коркунуч*	53
50	Structural and non-structural measures	Структурные и неструктурные меры	Структуралык жана структуралык эмес чаралар	54
51	Sustainable development	Устойчивое развитие	Туруктуу өнүгүү	55
52	Technological hazard	Техногенная угроза	Техногендик коркунуч	56
53	Vulnerability	Уязвимость	Аялуулук	57

Acceptable risk

The level of potential losses that a society or community considers acceptable given existing social, economic, political, cultural, technical and environmental conditions.

Comment: In engineering terms, acceptable risk is also used to assess and define the structural and non-structural measures that are needed in order to reduce possible harm to people, property, services and systems to a chosen tolerated level, according to codes or “accepted practice” which are based on known probabilities of hazards and other factors.

Допустимый риск

Уровень потенциального ущерба, который считается допустимым в данном обществе или сообществе с учетом существующих социальных, политических, культурных, технических и экологических условий.

Примечание: В инженерном понимании допустимый риск также используется для оценки и определения структурных и неструктурных мер, необходимых для снижения возможного ущерба людям, имуществу, услугам и системам до выбранного допустимого уровня, согласно стандартам или “общепринятой практике”, основанным на знании вероятности угрозы и других факторов.

Жол берилген тобокелдик

Болуп жаткан социалдык, саясий, маданий, техникалык жана экологиялык шарттарды эске алуу менен бул коомдо же коомдоштукта болушу мүмкүн болгон потенциалдуу зыяндын деңгээли.

Эскертүү: Инженердик түшүнүктө жол берилген тобокелдик да стандарттарга же “жалпы кабыл алынган практикага” ылайык адамдарга, мүлктөргө, кызматтарга жана тутумдарга тандалып алынган жетишээрлик деңгээлге чейин мүмкүн болгон зыянды азайтуу үчүн зарыл болгон структуралык жана структуралык эмес иш-чараларды баалоо жана аныктоо үчүн да колдонулат.

Adaptation

The adjustment in natural or human systems in response to actual or expected climatic stimuli or their effects, which moderates harm or exploits beneficial opportunities.

Comment: This definition addresses the concerns of climate change and is sourced from the secretariat of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). The broader concept of adaptation also applies to non-climatic factors such as soil erosion or surface subsidence. Adaptation can occur in autonomous fashion, for example through market changes, or as a result of intentional adaptation policies and plans. Many disaster risk reduction measures can directly contribute to better adaptation.

Адаптация

Корректировка природных или созданных человеком систем в ответ на фактические или ожидаемые климатические воздействия или их последствия, которая снижает вред или использует благоприятные возможности.

Примечание: Данное определение, связанное с проблемой изменения климата, было разработано секретариатом Рамочной конвенции ООН по изменению климата (UNFCCC). Более широкое понятие адаптации также применимо к таким не климатическим факторам, как эрозия почв или осадка поверхности. Адаптация может происходить независимо, например, посредством рыночных изменений или в результате преднамеренной адаптации стратегий и планов. Лучшей адаптации могут способствовать многочисленные меры по снижению риска бедствий.

Адаптациялоо

Зыянды азайтуучу же ыңгайлуу мүмкүнчүлүктөрдү колдонуучу иш жүзүндөгү же күтүлүүчү климаттык таасирлерге же алардын кедергилерине жооп болгон табигый же адам тарабынан түзүлгөн тутумдарды түзөтүү.

Эскертүү: Климаттын өзгөрүү проблемасы менен байланышкан бул аныктама Климаттын өзгөрүшү боюнча алкактык конвенциясынын (БУУ КӨАК) катчылыгы тарабынан иштелип чыккан. Адаптациялоонун дагы кеңири түшүнүгү топурактардын эрозиясы же жер кыртышынын чөгүшү сыяктуу климаттык эмес факторлорго да колдонулат. Адаптациялоо көз карандысыз абалда жүрүшү мүмкүн, мисалы, рыноктук өзгөрүүлөрдүн жардамы менен же стратегиялардын жана пландардын атайылап адаптациялоонун жыйынтыктары менен. Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча көптөгөн иш-чаралар эң жакшы адаптациялоону шарттайт.

Biological hazard

Process or phenomenon of organic origin or conveyed by biological vectors, including exposure to pathogenic micro-organisms, toxins and bioactive substances that may cause loss of life, injury, illness or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: Examples of biological hazards include outbreaks of epidemic diseases, plant or animal contagion, insect or other animal plagues and infestations.

Биологическая угроза

Процесс или феномен органического происхождения или передаваемый с помощью биологических переносчиков, включая воздействие патогенных микроорганизмов, токсинов и биологически активных веществ, который может повлечь гибель людей, увечья, болезни и другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Примеры биологических угроз могут включать вспышки эпидемических болезней, инфекционные заболевания растений и животных, вспышки массового размножения насекомых или других животных и нашествия вредителей.

Биологиялык коркунуч

Адамдардын өлүмү, жабыркашы, оорусу же ден соолугуна болгон зыян, мүлккө чыгым, жашоо каражаттарын жана кызматтарын жоготуу, социалдык жана экономикалык доо кетүүлөр же курчап турган чөйрөгө болгон зыян менен коштолгон келип чыгуусу органикалык себептен же биологиялык ташуучулардын, анын ичинде патогендүү микроорганизмдердин, токсиндердин жана биологиялык активдүү заттардын, жардамы менен берилүүчү процесс же феномен.

Эскертүү: Биологиялык коркунучтарга мисал катары эпидемиялык оорулардын жайылышын, өсүмдүктөр жана жаныбарлардын инфекциялык ооруларын, курт-кумурскалардын массалык көбөйүүсүн жана зыянкечтердин капташын келтирсе болот.

Building code

A set of ordinances or regulations and associated standards intended to control aspects of the design, construction, materials, alteration and occupancy of structures that are necessary to ensure human safety and welfare, including resistance to collapse and damage.

Comment: Building codes can include both technical and functional standards. They should incorporate the lessons of international experience and should be tailored to national and local circumstances. A systematic regime of enforcement is a critical supporting requirement for effective implementation of building codes.

Строительные нормы и правила

Совокупность нормативных документов или инструкций и связанные с ними стандарты, предназначенные для контроля различных аспектов, относящихся к проектированию, строительству, материалам, перестройке и эксплуатации сооружений, которые необходимы для обеспечения безопасности и благосостояния человека, включая прочность сооружений и устойчивость к обрушению.

Примечание: Строительные нормы и правила включают как технические, так и функциональные стандарты. Они должны учитывать международный опыт и разрабатываться специально для национальных и местных условий. Режим обеспечения систематического исполнения имеет решающее значение для эффективности строительных норм и правил.

Курулуш ченемдери жана эрежелери

Адамдын коопсуздугун жана жыргалчылыгын камсыз кылуу, анын ичинде курулмалардын бекемдиги жана кыйроого туруктуулугу үчүн зарыл болгон долбоорлоо, куруу, материалдар, курулмаларды кайра курууга жана эксплуатациялоого багытталган ар түрдүү аспектилерди көзөмөлдөөгө арналган ченемдик документтердин же инструкциялардын жыйындысы жана алар менен байланышкан стандарттар.

Эскертүү: Курулуш ченемдери жана эрежелери техникалык да, функционалдык да стандарттарды өз ичине камтыйт. Алар эл аралык тажрыйбаны эске алуу менен улуттук жана жергиликтүү шарттар үчүн атайын иштелип чыгуусу зарыл. Системалык аткарууну камсыздоо режими курулуш ченемдеринин жана эрежелеринин натыйжалуулугу үчүн чечүүчү мааниге ээ.

Capacity

The combination of all the strengths, attributes and resources available within a community, society or organization that can be used to achieve agreed goals.

Comment: Capacity may include infrastructure and physical means, institutions, societal coping abilities, as well as human knowledge, skills and collective attributes such as social relationships, leadership and management. Capacity also may be described as capability. Capacity assessment is a term for the process by which the capacity of a group is reviewed against desired goals, and the capacity gaps are identified or further action.

Потенциал

Сочетание всех сильных сторон, факторов и ресурсов, имеющихся у местного населения, в обществе или организации, которое можно использовать для достижения согласованных целей.

Примечание: Потенциал может включать инфраструктуру и материальные средства, учреждения, способность общества к адаптации, а также человеческие знания, навыки и коллективные свойства, такие как социальные взаимоотношения, лидерство и управление. Потенциал можно также определить как возможности. Оценка потенциала — это термин, обозначающий процесс, в рамках которого потенциал какой-либо группы анализируется в сопоставлении с желательными целями и выявляются недостатки потенциала для принятия мер по их устранению.

Потенциал

Макулдашылган максаттарга жетүү үчүн колдонууга мүмкүн болгон жергиликтүү калктын, коомдун же уюмдун бардык күчтүү жактарынын, факторлорунун жана ресурстарынын айкалышы.

Эскертүү: Потенциал инфраструктураны жана уюмдардын материалдык каражаттарын, коомдун ыңгайланууга жөндөмдүүлүгүн, ошондой эле социалдык өз ара мамилелер, лидерлик жана башкаруу сыяктуу адамзат билимдерин, жөндөшүн жана жамааттык касиеттерди өз ичине камтыйт. Потенциалды мүмкүнчүлүктөр катары да аныктаса болот. Потенциалды баалоо - кандайдыр бир группанын потенциалын көздөгөн максаттар менен дал келиштирип талдоону жана потенциалдын кемчиликтерин аныктоо менен аларды жоюу боюнча иш-чараларды кабыл алууну билдирүүчү термин.

Capacity Development

The process by which people, organizations and society systematically stimulate and develop their capacities over time to achieve social and economic goals, including through improvement of knowledge, skills, systems, and institutions.

Comment: Capacity development is a concept that extends the term of capacity building to encompass all aspects of creating and sustaining capacity growth over time. It involves learning and various types of training, but also continuous efforts to develop institutions, political awareness, financial resources, technology systems, and the wider social and cultural enabling environment.

Развитие потенциала

Процесс, в рамках которого люди, организации и общество с течением времени систематически стимулируют и развивают свой потенциал для достижения социальных и экономических целей, в том числе посредством усовершенствования знаний, навыков, систем и учреждений.

Примечание: Развитие потенциала – это концепция, расширяющая понятие укрепления потенциала, поскольку она включает в себя все аспекты создания и постоянного поддержания роста потенциала. Оно охватывает обучение и различные методики подготовки, а также непрерывную работу по развитию разного рода институтов, политического осознания, финансовых ресурсов, технологических систем и, в более широком смысле, благоприятной социальной и культурной среды.

Потенциалдын өнүгүүсү

Адамдар, уюмдар жана коом убакыт өтүү менен социалдык жана экономикалык максаттарга жетүү үчүн, анын ичинде билимдерин, шыктарын, тутумдарды жана уюмдарды жакшыртуу аркылуу системалык түрдө өзүнүн потенциалын стимулдаштырган жана өнүктүргөн процесс.

Эскертүү: Потенциалды өнүктүрүү - бул потенциалды бышыктоо түшүнүгүн кеңейтүүчү концепция, анткени ал өз ичине потенциалды түзүү жана аны өстүрүүнү дайым колдоо аспектилерин камтыйт. Ал окутуу жана даярдоонун ар түрдүү усулдарын, ошондой эле ар кандай институттардын, саясий кабыл алуулардын, финансылык ресурстардын, технологиялык тутумдардын, кеңири алганда, жагымдуу социалдык жана маданий чөйрөнүн өнүгүүсү боюнча үзгүлтүксүз ишти көрсөтөт.

Climate change Изменение климата

(a) The Inter-governmental Panel on Climate Change (IPCC) defines climate change as: “a change in the state of the climate that can be identified (e.g., by using statistical tests) by changes in the mean and/or the variability of its properties, and that persists for an extended period, typically decades or longer. Climate change may be due to natural internal processes or external forcing, or to persistent anthropogenic changes in the composition of the atmosphere or in land use”.

(b) The United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) defines climate change as “a change of climate which is attributed directly or indirectly to human activity that alters the composition of the global atmosphere and which is in addition to natural climate variability observed over comparable time periods”.

Comment: For disaster risk reduction purposes, either of these definitions may be suitable, depending on the particular context. The UNFCCC definition is the more restricted one as it excludes climate changes attributable to natural causes. The IPCC definition can be paraphrased for popular communications as “A change in the climate that persists for decades or longer, arising from either natural causes or human activity”.

(a) Межправительственная группа экспертов по изменению климата (МГЭИК) разработала следующее определение термина “изменение климата”: “изменение состояния климата, которое может быть определено (например, с помощью статистических испытаний) через изменения в среднем значении и (или) изменчивость его свойств и которое сохраняется в течение длительного периода, обычно несколько десятилетий или больше. Изменение климата может быть связано с естественными процессами, либо с постоянными антропогенными изменениями в атмосфере или землепользовании”

(b) Рамочная конвенция ООН по изменению климата (РКИК ООН) определяет изменение климата следующим образом: “изменение климата, которое является прямым или косвенным следствием деятельности человека, изменяющее состав атмосферы планеты и происходящее помимо естественной изменчивости климата, наблюдаемой в течение сопоставимых периодов времени”.

Примечание: Для целей снижения риска бедствий может подойти любое из этих определений, в зависимости от конкретного контекста. Определение, содержащееся в РКИК ООН, более ограничено, поскольку не включает изменения климата, вызванные естественными причинами. Определение РКИК ООН можно перефразировать для использования в среде неспециалистов следующим образом: “Изменение климата, продолжающееся в течение нескольких десятилетий и больше и вызванное естественными причинами или деятельностью человека”.

Климаттын өзгөрүшү

(a) Климаттын өзгөрүшү боюнча эксперттердин өкмөттөр аралык (КӨӨАЭ) тобу “климаттын өзгөрүшү” термининин төмөнкү аныктамасын иштеп чыккан: “орто маанидеги өзгөрүү (мисалы, статистикалык сыноонун жардамы менен) жана (же) узак убакыт бою же бир нече он жылдар же андан көп анын касиеттеринин өзгөрүлмөлүүлүгү катары аныкталган климаттын абалынын өзгөрүүсү. Климаттын өзгөрүшү табигый процесстер, же атмосферадагы же жер пайдалануудагы түрктүү антропогендик өзгөрүүлөр менен байланышта болушу мүмкүн”.

(b) Климаттын өзгөрүшү жөнүндө БУУнун алкактык конвенциясы (БУУ КӨАК) климаттын өзгөрүүсүн төмөндөгүчө аныктайт: “климаттын табигый өзгөрүүсүнөн башка убакыттын салыштырма бир доорунун ичинде байкалган планетанын атмосферасынын курамын өзгөрткөн адамдын ишмердүүлүгүнүн түз же кыйыр натыйжасы”.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу максатында конкреттүү жагдайга байланыштуу бул аныктамаларды колдонууга болот. БУУ КӨАК берген аныктама табигый себептер менен болгон климаттын өзгөрүүсүн эске албагандыктан бир кыйла чектелген. Бул аныктаманы адис эместердин чөйрөсүндө колдонуу үчүн мындайча берсе болот: “Бир нече ондогон жылдар бою же андан көп убакытка созулуп келе жаткан жана табигый себептерден же адамдардын иш-аракеттеринен улам келип чыккан климаттын өзгөрүүсү”.

Contingency planning

A management process that analyses specific potential events or emerging situations that might threaten society or the environment and establishes arrangements in advance to enable timely, effective and appropriate responses to such events and situations.

Comment: Contingency planning results in organized and coordinated courses of action with clearly identified institutional roles and resources, information processes, and operational arrangements for specific actors at times of need. Based on scenarios of possible emergency conditions or disaster events, it allows key actors to envision, anticipate and solve problems that can arise during crises. Contingency planning is an important part of overall preparedness. Contingency plans need to be regularly updated and exercised.

Планирование на случай чрезвычайных обстоятельств

Процесс управления, в рамках которого осуществляется анализ конкретных потенциальных событий или возникающих ситуаций, угрожающих обществу или окружающей среде, и заблаговременно создаются механизмы, обеспечивающие своевременное, эффективное и адекватное реагирование на такого рода события и ситуации.

Примечание: Результатом планирования на случай чрезвычайных обстоятельств является организованный и скоординированный план действий на основе четко определенных функций и ресурсов различных организаций, информационных процессов и схемы действий конкретных участников на случай необходимости. Поскольку в его основе лежат сценарии возможных чрезвычайных обстоятельств или стихийных бедствий, он позволяет ключевым участникам предвидеть, предусмотреть и решить проблемы, которые могут возникнуть во время кризисной ситуации. Планирование на случай чрезвычайных обстоятельств является важной частью процесса готовности в целом. Планы на случай чрезвычайных обстоятельств должны регулярно обновляться и служить основой для проведения учений.

Өзгөчө кырдаалдар абалына пландаштыруу

Коомго же курчап турган чөйрөгө коркунуч алып келүүчү конкреттүү потенциалдык окуяларды же пайда болгон кырдаалдарды талдоо чегиндеги башкаруу процесси жана ушундай окуяларга жана кырдаалдарга өз убагында, эффективдүү жана ыңгыйлашкан жооп кылуучу алдын алуу механизмдери түзүлөт.

Эскертүү: Өзгөчө кырдаалдар абалына пландаштыруунун жыйынтыгы болуп ар түрдүү уюмдардын, маалыматтык процесстердин тиешелүү функцияларынын жана ресурстарынын негизинде уюштурулган жана координацияланган иштердин планы жана зарыл болгон учурда конкреттүү катышуучулардын иш-аракеттеринин схемалары эсептелет. Анын негизинде мүмкүн болуучу өзгөчө кырдаалдардын же табигый кырсыктардын сценарийлери жаткандыктан ал негизги катышуучуларга алдын ала көрүүгө, алдын алууга жана кризистик кырдаалда жаралган көйгөйлөрдү чечүүгө мүмкүндүк берет. Өзгөчө кырдаалдар абалынын окуясына карай пландаштыруу даярдык процессинин маанилүү бөлүгү болуп эсептелет. Өзгөчө кырдаалдар абалынын окуясына карай пландар регулярдуу түрдө жаңыланып, окууларды өткөрүүнүн негизи катары кызмат кылышы керек.

Coping capacity

The ability of people, organizations and systems, using available skills and resources, to face and manage adverse conditions, emergencies or disasters.

Comment: The capacity to cope requires continuing awareness, resources and good management, both in normal times as well as during crises or adverse conditions. Coping capacities contribute to the reduction of disaster risks.

Потенциал преодоления

Способность людей, организаций и систем противостоять неблагоприятным условиям, чрезвычайным ситуациям или стихийным бедствиям и управлять ими, используя имеющиеся навыки и ресурсы.

Примечание: Потенциал преодоления требует постоянного информирования, ресурсов и хорошего управления как в обычное время, так и во время кризисов или при возникновении неблагоприятных обстоятельств. Потенциал преодоления способствует снижению риска бедствий.

Жеңүү потенциалы

Адамдардын, уюмдардын жана тутумдардын жагымсыз шарттарга, өзгөчө кырдаалдарга же табигый кырсыктарга каршы туруу жана колдо болгон ыкмаларды жана ресурстарды колдонуу менен башкаруу жөндөмдүүлүгү.

Эскертүү: Жеңүү потенциалы туруктуу маалымдоону, ресурстарды жана кадимки убакта да, кризис же жагымсыз кырдаалдар жаралган убакта да жакшы башкарууну талап кылат. Жеңүү потенциалы кырсыктардын тобокелдигин азайтууга көмөк көрсөтөт.

Corrective disaster risk management*

Management activities that address and seek to correct or reduce disaster risks which are already present.

Comment: This concept aims to distinguish between the risks that are already present, and which need to be managed and reduced now, and the prospective risks that may develop in future if risk reduction policies are not put in place.

See also Prospective risk management.

Корректирующее управление риском бедствий*

Управление деятельностью, направленной на исправление или снижение уже существующего риска бедствий.

Примечание: Это понятие вводится, чтобы провести различие между уже существующим риском, который необходимо контролировать и снижать немедленно, и потенциальным риском, который может развиться в будущем, если не будут реализованы стратегии снижения риска.

См. также Управление потенциальным риском.

Кырсыктардын тобокелдигин оңдоп башкаруу*

Болуп жаткан кырсыктардын тобокелдигин оңдоого же азайтууга багытталган ишмердүүлүктү башкаруу.

Эскертүү: Бул түшүнүк тез арада көзөмөлдөө жана азайтуу зарыл болгон учурда өтүп жаткан кырсыктардын тобокелдиги менен тобокелдикти азайтуу стратегиясы ишке ашпаса келечекте өнүгүүчү потенциалдуу тобокелдиктин ортосундагы айырманы билүү үчүн киргизилет.

Ошондой эле Потенциалдуу тобокелдикти башкаруу дегенди караңыз.

Critical facilities

The primary physical structures, technical facilities and systems which are socially, economically or operationally essential to the functioning of a society or community, both in routine circumstances and in the extreme circumstances of an emergency.

Comment: Critical facilities are elements of the infrastructure that support essential services in a society. They include such things as transport systems, air and seaports, electricity, water and communications systems, hospitals and health clinics, and centers for fire, police and public administration services.

Жизненно важные объекты

Ключевые объекты материальной инфраструктуры, технические сооружения и системы, которые играют жизненно важную роль в социальном, экономическом и функциональном отношении для существования общества или общины как в обычных обстоятельствах, так и в условиях чрезвычайной ситуации.

Примечание: Жизненно важные объекты являются элементами инфраструктуры, поддерживающей предоставление жизненно необходимых услуг в обществе. Они включают в себя: транспортные системы, аэропорты и морские порты, системы электро-и водоснабжения, системы связи, больницы и поликлиники, а также подразделения противопожарной службы, полиции и государственного управления.

Турмуштук маанилүү объектилер

Коомдун же жамааттын жай турмушунда да, өзгөчө кырдаалдар шарттарында да жашоосу үчүн социалдык, экономикалык жана функционалдык мааниде жашоого маанилүү роль ойногон материалдык инфраструктуранын, техникалык курулмалардын жана тутумдардын негизги объектилери.

Эскертүү: Турмуштук маанилүү объектилер коомдо жашоо үчүн зарыл болгон кызматтарды көрсөтүүнү колдоочу инфраструктуранын элементтери болуп саналат. Алар өз ичине транспорттук тутумдар, аэропорттор жана деңиз порттору, электр- жана суу камсыздоо тутумдары, байланыш тутумдары, ооруканалар жана поликлиникалар, ошондой эле өрткө каршы кызматтын, полициянын жана мамлекеттик башкаруунун структураларын камтыйт.

Disaster

A serious disruption of the functioning of a community or a society involving widespread human, material, economic or environmental losses and impacts, which exceeds the ability of the affected community or society to cope using its own resources.

Comment: Disasters are often described as a result of the combination of: the exposure to a hazard; the conditions of vulnerability that are present; and insufficient capacity or measures to reduce or cope with the potential negative consequences. Disaster impacts may include loss of life, injury, disease and other negative effects on human physical, mental and social well-being, together with damage to property, destruction of assets, loss of services, social and economic disruption and environmental degradation.

Бедствие

Событие, которое серьезно нарушает жизнь местных сообществ и общества, является причиной жертв среди населения, а также обширного материального, экономического или экологического ущерба и воздействия, которое превосходит способность сообщества или общества справиться с ним собственными силами.

Примечание: Бедствия часто характеризуют как результат сочетания: подверженности угрозе; существующих параметров уязвимости; и недостатка потенциала или мер, направленных на снижение или преодоление потенциальных отрицательных последствий. Воздействие бедствий может включать в себя гибель людей, травмы, заболевания и другие негативные последствия для физического, психического и социального благосостояния людей в сочетании с ущербом имуществу, уничтожением активов, утратой служб, социальными и экономическими потрясениями и деградацией окружающей среды.

Кырсык

Жергиликтүү коомдоштуктун жана коомдун жашоосун олуттуу бузган, калк арасында курмандыктын себеби болгон, ошондой эле коомдоштуктун жана коомдун жеке күчтөрү менен күрөшүү жөндөмдүүлүктөрүнөн ашып түшкөн материалдык, экономикалык же экологиялык зыян жана таасир алып келүүчү окуя.

Эскертүү: Кырсыктарды көбүнчө зыянга учуроонун, бар болгон аялуулук параметрлеринин айкалышынын жыйынтыгы жана потенциалдуу терс кедергилерди азайтууга же жеңүүгө багытталган потенциалдын же иш-чаралардын жетишсиздиги катары мүнөздөшөт. Кырсыктардын таасири адамдардын өлүмүн, жаракат алуусун, оорусун жана адамдардын физикалык, психикалык жана социалдык жыргалчылыгы үчүн башка негативдүү көрүнүштөрүн өз ичине камтышы мүмкүн. Алар мүлктөргө болгон зыяндар, активдерди жок кылуу, кызматтарды жоготуу, социалдык жана экономикалык кедергилер жана курчап турган чөйрөнүн бузулушунун айкалышы менен түшүндүрүлөт.

Disaster risk

The potential disaster losses, in lives, health status, livelihoods, assets and services, which could occur to a particular community or a society over some specified future time period.

Comment: The definition of disaster risk reflects the concept of disasters as the outcome of continuously present conditions of risk. Disaster risk comprises different types of potential losses which are often difficult to quantify. Nevertheless, with knowledge of the prevailing hazards and the patterns of population and socio-economic development, disaster risks can be assessed and mapped, in broad terms at least.

Риск бедствий

Потенциальные потери в результате бедствий, выражающиеся в гибели людей, ухудшении здоровья, источников существования, ущербе имуществу и общественным службам, которые может понести конкретное сообщество или общество в течение некоего указанного периода времени в будущем.

Примечание: Определение риска бедствий отражает представление о том, что бедствия являются результатом постоянно существующих условий риска. Понятие риска бедствий включает различные виды потенциального ущерба, которым зачастую трудно дать количественную оценку. Тем не менее, зная преобладающие угрозы и структуру населения, и характер социально-экономического развития, можно оценивать и картировать риски бедствий, по крайней мере, в общих чертах.

Кырсыктардын тобокелдиги

Конкреттүү коомдоштук же коом келечекте кандайдыр бир көрсөтүлгөн мезгил убактысында адамдардын өлүмү, алардын ден соолугунун начарлашы, жашоо булактарынын жок болушу, мүлктөргө жана коомдук кызматтарга зыян алып келүү менен коштолгон кырсыктардын жыйынтыгындагы потенциалдуу жоготуулар.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигинин аныктамасы кырсыктар туруктуу тобокелдик шарттарынын натыйжасы деген түшүнүктү чагылдырат. Кырсыктардын тобокелдигине ар кандай мүмкүн болгон зыяндын түрлөрү кирет, аларга сандык баа берүү кыйынга турат. Ошондой болсо да, басымдуулук кылган коркунучтарды жана калктын структурасын жана социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн мүнөзүн билүү менен кырсыктардын тобокелдиктерин жок дегенде жалпы мааниде баалоого жана картага түшүрүүгө болот.

Disaster risk management

The systematic process of using administrative directives, organizations, and operational skills and capacities to implement strategies, policies and improved coping capacities in order to lessen the adverse impacts of hazards and the possibility of disaster.

Comment: This term is an extension of the more general term “risk management” to address the specific issue of disaster risks. Disaster risk management aims to avoid, lessen or transfer the adverse effects of hazards through activities and measures for prevention, mitigation and preparedness.

Управление риском бедствий

Процесс систематического использования административных распоряжений, организаций, функциональных навыков и потенциала для реализации стратегий, политики и улучшенных возможностей преодоления для снижения отрицательных воздействий угроз и вероятности бедствия.

Примечание: Этот термин уточняет более общее понятие “управление риском” и относится именно к рискам, связанным с бедствиями. Управление риском бедствий направлено на предупреждение, снижение и изменение вектора отрицательных последствий угроз посредством

Кырсыктардын тобокелдигин башкаруу

Кырсыктардын мүмкүндүгүнүн жана коркунучунун терс таасирлерин азайтуу максатында стратегияны, саясатты жана жакшырылган мүмкүнчүлүктөрдү ишке ашыруу үчүн административдик жайгарууну, уюштурууну, функционалдык ык-шыктарды жана потенциалды системалуу түрдө пайдалануу процесси.

Эскертүү: Бул термин “тобокелдикти башкаруу” деген жалпы түшүнүктү тактайт жана кырсыктар менен байланышкан тобокелдиктерге тиешелүү. Кырсыктардын тобокелдигин башкаруу коркунучтардын терс таасирлер векторун эскертүүгө, азайтууга жана өзгөртүүгө багытталган.

Disaster risk reduction **Снижение риска бедствий**

The concept and practice of reducing disaster risks through systematic efforts to analyse and manage the causal factors of disasters, including through reduced exposure to hazards, lessened vulnerability of people and property, wise management of land and the environment, and improved preparedness for adverse events.

Comment: A comprehensive approach to reduce disaster risks is set out in the United Nations-endorsed Hyogo Framework for Action, adopted in 2005, whose expected outcome is “The substantial reduction of disaster losses, in lives and the social, economic and environmental assets of communities and countries.” The International Strategy for Disaster Reduction (ISDR) system provides a vehicle for cooperation among Governments, organisations and civil society actors to assist in the implementation of the Framework. Note that while the term “disaster reduction” is sometimes used, the term “disaster risk reduction” provides a better recognition of the ongoing nature of disaster risks and the ongoing potential to reduce these risks.

Концепция и практические действия по снижению риска бедствий посредством систематической работы, направленной на анализ и контроль причинных факторов бедствий, в том числе через снижение подверженности угрозам, уменьшение уязвимости населения и имущества, разумное управление земельными ресурсами и окружающей средой и повышение готовности к неблагоприятным событиям.

Примечание: Всеобъемлющий подход к снижению риска бедствий изложен в одобренной ООН Хиогской рамочной программе действий, принятой в 2005 г., ожидаемым результатом которой является “существенное сокращение числа жертв среди населения, а также социального, экономического и экологического ущерба для сообществ и стран вследствие бедствий”. Система Международной стратегии по уменьшению опасности бедствий (МСУОБ) предлагает механизм сотрудничества правительств, организаций и представителей гражданского общества в целях реализации Хиогской программы. Обратите внимание, что хотя иногда используется выражение “уменьшение опасности бедствий”, термин “снижение риска бедствий” позволяет лучше различать непрерывный характер риска бедствий и существующий потенциал снижения этого риска.

Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу

Кырсыктардын себептүү факторлорун талдоо жана көзөмөлдөө боюнча системалуу иш жүргүзүү, анын ичинде коркунучтардын таасирин азайтуу, адамдардын жана мүлктүн аялуу катмарын кыскартуу, жерди жана айлана-чөйрөнү акыл менен башкаруу жана жагымсыз окуяларга карата даярдыкты жогорулатуу аркылуу кырсыктардын тобокелдигин төмөндөтүүнүн концепциясы жана практикалык иш-аракеттери.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча комплекстүү мамиле БУУ тарабынан бекитилген 2005-жылы Хиого кабыл алган иш-аракеттердин алкактык программасында көрсөтүлгөн жана анын күтүлгөн натыйжасы “кырсыктардын себебинен адамдардын өлүмүнүн, коомдоштуктарга жана өлкөлөргө социалдык, экономикалык жана экологиялык зыянын олуттуу кыскарышы” болуп эсептелет. Кырсыктардын кооптуулугун азайтуу боюнча эл аралык стратегия (ККАЭАС) тутуму Хиогонун күн тартибин жүзөгө ашыруу үчүн өкмөттөрдүн, уюмдардын жана жарандык коомдун өкүлдөрүнүн кызматташуусунун механизмин сунуш кылат.

Көңүл буруңуз, кээде “кырсыктардын кооптуулугун азайтуу” деген сөз айкашы колдонулса дагы “кырсыктардын тобокелдигин азайтуу” термини кырсыктардын тобокелдигинин үзгүлтүксүз мүнөзүн жана тобокелдиктерди азайтуудагы болгон потенциалдын айырмачылыгын жакшыраак камсыз кылат.

Disaster risk reduction plan*

A document prepared by an authority, sector, organization or enterprise that sets out goals and specific objectives for reducing disaster risks together with related actions to accomplish these objectives.

Comment: Disaster risk reduction plans should be guided by the Hyogo Framework and considered and coordinated within relevant development plans, resource allocations and programme activities. National level plans need to be specific to each level of administrative responsibility and adapted to the different social and geographical circumstances that are present. The time frame and responsibilities for implementation and the sources of funding should be specified in the plan. Linkages to climate change adaptation plans should be made where possible.

План снижения риска бедствий*

Документ, подготовленный органом власти, отраслью, организацией или предприятием, в котором излагаются цели и конкретные задачи снижения риска бедствий, а также соответствующие меры, направленные на решение этих задач.

Примечание: При подготовке планов снижения риска бедствий следует ориентироваться на Хиогскую рамочную программу действий. Эти планы следует рассматривать и согласовывать в контексте соответствующих планов развития, ассигнований средств и программной деятельности. Общенациональные планы должны определять обязанности каждого уровня управления и быть адаптированы к различным существующим социальным и географическим условиям. В плане также должны указываться временные рамки, обязанности по реализации и источники финансирования. Где это возможно, следует их увязывать с планами адаптации к изменению климата.

Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу планы*

Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча максаттар жана конкреттүү милдеттер, ошондой эле бул милдеттерди аткарууга багытталган тиешелүү иш-чаралар каралган бийлик органы, тармак, уюм же ишкана тарабынан даярдалган документ.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча пландарды даярдоодо Хиого иш-аракеттердин алкактык программасына таяныш керек. Бул пландар өнүгүүнүн тиешелүү пландары, каражаттарды бөлүү жана программалык ишмердүүлүктүн контекстинде кароо жана макулдашуу абзел. Жалпы улуттук пландар ар бир башкаруу деңгээлинин милдеттерин аныктап, болуп турган ар түрдүү социалдык жана географиялык шарттарга ылайыкташуусу зарыл. Планда дагы убакыт чектөөлөр, ишке ашыруу боюнча милдеттер жана каржылоо булактары көрсөтүлөт. Мүмкүн болгон жерде климаттын өзгөрүүсүнө ылайыкташуу пландары менен да байланыштырыш шарт.

Early warning system

The set of capacities needed to generate and disseminate timely and meaningful warning information to enable individuals, communities and organizations threatened by a hazard to prepare and to act appropriately and in sufficient time to reduce the possibility of harm or loss.

Comment: This definition encompasses the range of factors necessary to achieve effective responses to warnings. A people-centered early warning system necessarily comprises four key elements: knowledge of the risks; monitoring, analysis and forecasting of the hazards; communication or dissemination of alerts and warnings; and local capabilities to respond to the warnings received. The expression “end-to end warning system” is also used to emphasize that warning systems need to span all steps from hazard detection through to community response.

Система раннего оповещения

Совокупность возможностей, необходимых для выработки и распространения своевременной и важной информации оповещения, чтобы дать возможность населению, общинам и организациям, которым угрожает опасность, заблаговременно подготовиться и принять необходимые меры для снижения вероятности ущерба и потерь.

Примечание: Это определение охватывает целый ряд факторов, необходимых для эффективного реагирования на предупреждения. Ориентированная на людей система раннего оповещения должна обязательно включать четыре ключевых элемента: знание рисков; мониторинг, анализ и прогнозирование угроз; передача и распространение сигналов тревоги и оповещения; местный потенциал реагирования на полученные оповещения. Чтобы подчеркнуть, что системы оповещения должны охватывать все этапы от выявления угрозы до реагирования населения, используют также выражение “сквозная система оповещения”.

Алдын ала кабарлоо тутуму

Кооптуулукка кабылып жаткан калкка, жамааттарга жана уюмдарга алдын ала даярдануу жана зыяндын жана жоготуунун ыктымалдуулугун азайтуу боюнча мүмкүнчүлүк берүү максатында өз учурундагы жана маанилүү маалыматты кабарлоону иштеп чыгуу жана таркатуу үчүн зарыл болгон мүмкүнчүлүктөрдүн жыйындысы.

Эскертүү: Бул аныктама эскертүүгө натыйжалуу жооп кылуу үчүн зарыл бир катар факторлорду өз ичине камтыйт. Адамдарга багытталган алдын ала кабарлоо тутуму төрт негизги элементтен турат: тобокелдиктерди билүү;

коркунучтарга мониторинг жүргүзүү, талдоо жана божомолдоо; сигнал-билдирүүлөрдү жана кабарлоону берүү жана таркатуу; кабарлоону алууга жооп кылуучу жергиликтүү потенциал. Кабарлоо тутумдары коркунучтарды аныктоодон тартып, калктын жооп кылуусуна чейинки бардык этаптарды камтыганын белгилөө үчүн “өтмө кабарлоо тутуму” деген түшүнүктү да колдонушат.

Ecosystem services

The benefits that people and communities obtain from ecosystems.

Comment: This definition is drawn from the Millennium Ecosystem Assessment. The benefits that ecosystems can provide include “regulating services” such as regulation of floods, drought, land degradation and disease, along with “provisioning services” such as food and water, “supporting services” such as soil formation and nutrient cycling, and “cultural services” such as recreational, spiritual, religious and other non-material benefits. Integrated management of land, water and living resources that promotes conservation and sustainable use provide the basis for maintaining ecosystem services, including those that contribute to reduced disaster risks.

Услуги экосистемы

Выгоды, которые население и общины извлекают, используя экосистемы.

Примечание: Это определение было внедрено программой “Оценка экосистем на пороге тысячелетия”. Выгоды, которые можно получить от использования экосистем, включают “услуги регулирования”, например, регулирование паводков, засухи, деградации земель и болезней, а также “услуги снабжения”, например, продовольствием и водой, “услуги поддержки”, такие как почвообразование и кругооборот питательных веществ, и наконец “культурные услуги”, например, оздоровительные, духовные, религиозные и другие нематериальные блага. Комплексное управление земельными, водными и биологическими ресурсами, содействующее их сбережению и устойчивому использованию, служит основой для поддержания услуг экосистем, включая и те из них, что способствуют снижению риска бедствий.

Экосистеманын кызматтары

Экосистемаларды колдонуу менен калк жана жамааттар тапкан кызыкчылыктар (пайда).

Эскертүү: Бул аныктама “Миң жылдыктын босогосунда экосистемаларды баалоо” программасы аркылуу киргизилген. Экосистемаларды колдонуу менен алууга мүмкүн болгон кызыкчылык “жөнгө салуу кызматтарын”, мисалы, суу басуу, кургакчылык, айлана-чөйрөнүн бузулушу жана ооруларды жөнгө салууну, “колдоо кызматтарын”, мисалы, топурактын пайда болуусу жана азык заттардын айлануусу жана акыркысы “маданий кызматтарды”, мисалы, денени чыңдоочу, руханий, диний ж.б. материалдык эмес жыргалчылыктарды камтыйт. Аларды сактоого жана туруктуу пайдаланууга өбөлгө түзгөн, жерди, сууну жана биологиялык ресурстарды комплекстүү башкаруу экосистемалык кызматтары, анын ичинде кырсыктардын тобокелдигин азайтууга көмөктөшкөн кызматтар, экосистеманын кызматтарын колдоо үчүн негиз болуп саналат.

El Nino-Southern Oscillation phenomenon

A complex interaction of the tropical Pacific Ocean and the global atmosphere that results in irregularly occurring episodes of changed ocean and weather patterns in many parts of the world, often with significant impacts over many months, such as altered marine habitats, rainfall changes, floods, droughts, and changes in storm patterns.

Comment: The El Nino part of the El Nino-Southern Oscillation (ENSO) phenomenon refers to the well above-average ocean temperatures that occur along the coasts of Ecuador, Peru and northern Chile and across the eastern equatorial Pacific Ocean, while La Nina part refers to the opposite circumstances when well-below-average ocean temperatures occur. The Southern Oscillation refers to the accompanying changes in the global air pressure patterns that are associated with the changed weather patterns experienced in different parts of the world.

Южное колебание, вызванное Эль Ниньо

Сложное взаимодействие тропической части Тихого Океана и атмосферы Земли, в результате которого происходят нерегулярные изменения океанических и погодных условий во многих частях света, часто имеющие существенные последствия, продолжающиеся в течение многих месяцев, например, изменение морской среды обитания, изменение режима распределения осадков, наводнений, засух и штормов.

Примечание: В термине “южное колебание, вызванное Эль Ниньо (ENSO)” собственно выражение “Эль Ниньо” относится к температурам, значительно превышающим средне океанические, которые отмечаются вдоль берегов Эквадора, Перу и северной части Чили, а также в восточной экваториальной части Тихого океана, тогда как “Ла Нинья” относится к прямо противоположным обстоятельствам, когда наблюдаются температуры, значительно ниже средне океанических. Выражение “южное колебание” относится к сопутствующим этому явлению изменениям глобальных характеристик атмосферного давления, которые связаны с изменениями погодных условий, происходящими в разных частях света.

Эль Ниньо менен шартталган түштүк термелүүсү

Тынч океандын тропикалык бөлүгүнүн жана Жердин атмосферасынын татаал өз ара аракеттенүүсү, мунун натыйжасында көп дүйнө бөлүктөрүндө көптөгөн айлар бою созулган олуттуу өзгөрүүлөр менен коштолгон океандын жана аба ырайынын шарттарында регулярдуу эмес өзгөрүүлөр жүрөт, мисалы, деңиз жашоо чөйрөсүнүн өзгөрүүсү, жаан-чачындарды, суу ташкындарды, кургакчылыктарды жана штормдорду бөлүштүрүү режиминин өзгөрүүсү.

Эскертүү: “Эль Ниньо менен шартталган түштүк термелүүсү (ENSO)” термининде “Эль Ниньо” жеке түшүнүгү Эквадор, Перу жана Чилинин түндүк бөлүгүндөгү жээк бойлорунда, ошондой эле Тынч океандын чыгыш экваториалдык бөлүгүндө байкалган орто океандык температуралардан бир топ ашып түшүүчү көрсөткүчтөргө таандык. Ал эми “Ла Нинья” орто океандык температурадан бир топ төмөн болгон түздөн-түз карама-каршы кырдаалдарга таандык. “Түштүк термелүү” түшүнүгү ар кайсы дүйнө бөлүктөрүндө болуучу аба ырайынын шарттарынын өзгөрүшү менен байланышкан атмосфералык басымдын глобалдык мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсүнө көмөктөшүүчү кубулушка таандык.

The organization and management of resources and responsibilities for addressing all aspects of emergencies, in particular preparedness, response and initial recovery steps.

Comment: A crisis or emergency is a threatening condition that requires urgent action. Effective emergency action can avoid the escalation of an event into a disaster. Emergency management involves plans and institutional arrangements to engage and guide the efforts of government, non-government, voluntary and private agencies in comprehensive and coordinated ways to respond to the entire spectrum of emergency needs. The expression “disaster management” is sometimes used instead of “emergency management”.

Организация и управление ресурсами и обязанностями для противодействия всем аспектам чрезвычайной ситуации. Это, в частности, включает обеспечение готовности, реагирование и первоначальные мероприятия по восстановлению.

Примечание: Кризис или чрезвычайная ситуация – это чреватые опасностью обстоятельства, требующие неотложных мер. Принятие эффективных мер в чрезвычайной ситуации может предотвратить развитие события в бедствие. Управление в чрезвычайных ситуациях предполагает наличие планов и институциональных механизмов, позволяющих проводить и направлять деятельность государственных, неправительственных, добровольческих и частных организаций комплексно и скоординировано, чтобы охватить весь спектр потребностей в условиях чрезвычайных ситуаций. Вместо термина “управление при чрезвычайных ситуациях” иногда используют выражение “борьба со стихийными бедствиями”.

Өзгөчө кырдаалдарда башкаруу

Өзгөчө кырдаалдардын бардык жагдайларына карама-каршы туруу үчүн, болгон ресурстарды жана милдеттерди уюштуруу жана башкаруу. Бул даярдыктарды камсыздоо, чара көрүү жана калыбына келтирүү боюнча баштапкы иш-чараларды өз ичине камтыйт.

Эскертүү: Кризис же өзгөчө кырдаал – бул токтоосуз иш-чараларды талап кылган, жагдайлардын кооптуулугу менен коштолгон кырдаалдар. Өзгөчө кырдаалдарда натыйжалуу иш-чараларды кабыл алуу, бул кырсыктын өрчүшүнүн алдын алат. Өзгөчө кырдаалдарда башкаруу, өзгөчө кырдаалдардын шарттарында керектөөлөрдүн бардык жагдайларын камтуу үчүн мамлекеттик, өкмөттүк эмес, ыктыярдуу жана жеке менчик уюмдардын ишмердүүлүгүн комплекстүү жана уюшкандыкта жүргүзүүгө жана багыттоого арналган пландардын жана институционалдык механизмдердин болушун шарттайт. “Өзгөчө кырдаалдарда башкаруу” термининин ордуна кээде “табигый кырсыктар менен күрөшүү” түшүнүгүн колдонушат.

Emergency services

The set of specialized agencies that have specific responsibilities and objectives in serving and protecting people and property in emergency situations.

Comment: Emergency services include agencies such as civil protection authorities, police, fire, ambulance, paramedic and emergency medicine services, Red Cross and Red Crescent societies, and specialized emergency units of electricity, transportation, communications and other related services organizations.

Службы оказания помощи при чрезвычайных ситуациях

Группа специализированных организаций, имеющих особые функции и задачи по обслуживанию и защите людей и имущества при чрезвычайных ситуациях.

Өзгөчө кырдаалда учурунда мүлктөрдү жана адамдарды коргоо боюнча өзгөчө укуктарга жана тапшырмаларга ээ болгон адистештирилген мекемелердин группасы

Примечание: Службы оказания помощи при чрезвычайных ситуациях включают такие агентства, как органы гражданской обороны, милиция, пожарная охрана, скорая медицинская помощь, парамедицинская служба и медицина катастроф, общества красного креста и красного полумесяца, специальные аварийные службы в области электроснабжения, транспорта, связи и другие смежные службы и организации.

Өзгөчө кырдаалдарда жардам көрсөтүү кызматтары

Өзгөчө кырдаалдар учурунда адамдарды жана алардын мүлктөрүн тейлөө жана коргоо боюнча өзгөчө функцияларга жана милдеттерге ээ болгон адистештирилген уюмдардын тобу.

Эскертүү: Өзгөчө кырдаалдарда жардам көрсөтүү кызматтары төмөнкү агенттиктерди өз ичине камтыйт: жарандык коргонуу органдары, милиция, өрттөн коргоо, медициналык тез жардам, парамедициналык кызмат жана катастрофалар медицинасы, кызыл крест жана кызыл ай коомдору, электр менен камсыз кылуу, транспорт, байланыш чөйрөсүндөгү атайын авариялык кызматтар жана башка орток кызматтар жана уюмдар.

Environmental degradation

The reduction of the capacity of the environment to meet social and ecological objectives and needs.

Comment: Degradation of the environment can alter the frequency and intensity of natural hazards and increase the vulnerability of communities. The types of human-induced degradation are varied and include land misuse, soil erosion and loss, desertification, wildland fires, loss of biodiversity, deforestation, mangrove destruction, land, water and air pollution, climate change, sea level rise and ozone depletion.

Деградация окружающей среды

Сокращение способности окружающей среды отвечать социальным и экологическим задачам и удовлетворять потребности.

Примечание: В результате деградации окружающей среды может меняться частота и интенсивность стихийных бедствий и увеличиваться уязвимость общин. Виды деградации, вызванной деятельностью человека, могут быть различными. Они включают нерациональное использование земельных ресурсов, потерю и эрозию почв, опустынивание, пожары на неосвоенных территориях, потерю биоразнообразия, обезлесивание, уничтожение мангровых лесов, загрязнение почвы, воды и воздуха, изменение климата, повышение уровня мирового океана и истощение озонового слоя.

Курчап турган чөйрөнүн бузулушу

Курчап турган чөйрөнүн жөндөмдөрүн кыскартуу, социалдык жана экологиялык милдеттердин талабына ылайык келүү жана керектөөлөрдү канааттандыруу.

Эскертүү: Айлана-чөйрөнүн бузулуусунун натыйжасында табигый кырсыктардын кайталануусу жана интенсивдүүлүгү алмашышы жана жамааттардын аялуулугу жогорулашы мүмкүн. Адамдын ишмердүүлүгүнөн келип чыккан айлана-чөйрөнүн бузулушунун түрлөрү ар түрдүү болушу ыктымал. Аларга жер ресурстарын туура эмес пайдалануу, топурактардын жоголуусу жана эрозиясы, чөлгө айлануу, өздөштүрүлбөгөн территориялардагы өрттөр, биоартүрдүүлүктү жоготуу, мангр токойлорун жок кылуу, топурактын, суунун жана абанын булгануусу, климаттын өзгөрүүсү, дүйнөлүк океандын деңгээлинин көтөрүлүшү жана озон катмарынын азаюулары кирет.

Environmental impact assessment

Process by which the environmental consequences of a proposed project or programme are evaluated, undertaken as an integral part of planning and decision-making processes with a view to limiting or reducing the adverse impacts of the project or programme.

Comment: Environmental impact assessment is a policy tool that provides evidence and analysis of environmental impacts of activities from conception to decision-making. It is utilized extensively in national programming and project approval processes and for international development assistance projects. Environmental impact assessments should include detailed risk assessments and provide alternatives, solutions or options to deal with identified problems.

Оценка экологического воздействия

Процесс, который является неотъемлемой частью процессов планирования и принятия решений, в ходе которого производится оценка последствий предлагаемого проекта или программы для окружающей среды в целях ограничения или снижения отрицательного воздействия проекта или программы.

Примечание: Оценка экологического воздействия является инструментом политики, позволяющим получать данные и анализировать воздействие на окружающую среду от той или иной деятельности на всем протяжении от замысла проекта до принятия решений. Она широко применяется при разработке программ и при утверждении проектов на национальном уровне, а также в рамках международных проектов по оказанию помощи в развитии. Оценка экологического воздействия должна включать подробный анализ риска и предлагать альтернативные меры, решения или варианты устранения выявленных проблем.

Экологиялык таасирди баалоо

Долбоордун жана программанын терс таасирлерин чектөө же азайтуу максатында, курчап турган чөйрө үчүн сунушталган долбоордун же программанын натыйжаларына баалоо жүргүзүүчү чечимдерди пландаштыруу жана кабыл алуу жараянынын ажырагыс бөлүгү болгон процесс.

Эскертүү: Айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин баалоо - бул иштин долбоорлоодон баштап, чечим кабыл алууга чейинки маалыматтарды берген жана айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин талдаган саясаттын куралы. Ал программаны иштеп чыгууда жана улуттук деңгээлде долбоорду бекитүүдө, ошондой эле өнүгүүгө жардам берүү боюнча эл аралык долбоорлордо кеңири колдонулат. Курчап турган чөйрөгө таасирди баалоо тобокелдиктердин деталдуу анализин камтышы керек жана аныкталган көйгөйлөрдү четтетүү үчүн альтернативдүү чараларды, чечимдерди же варианттарды сунуш кылышы керек. Экологиялык таасирди баалоо долбоорду ойлоодон тартып чечимдерди кабыл алууга чейинки бардык аралыктагы тигил же бул ишмердүүлүктүн курчап турган чөйрөгө болгон таасири боюнча маалыматтарды алууга жана талдоого мүмкүндүк берген саясаттын инструменти болуп саналат. Ал программаларды иштеп чыгууда жана улуттук деңгээлде долбоорлорду бекитүүдө, ошондой эле өнүгүүдө жардам көрсөтүү боюнча эл аралык долбоорлордо кеңири колдонулат. Экологиялык таасирди баалоо тобокелдиктерди тыкыр талдоосун өз ичине камтып, аныкталган көйгөйлөрдү чечүү же жок кылуу боюнча альтернативдүү чараларды сунушташы керек.

Exposure

People, property, systems, or other elements present in hazard zones that are thereby subject to potential losses.

Comment: Measures of exposure can include the number of people or types of assets in an area. These can be combined with the specific vulnerability of the exposed elements to any particular hazard to estimate the quantitative risks associated with that hazard in the area of interest.

Подверженность угрозе

Люди, имущество, системы и другие элементы, находящиеся в зоне повышенной опасности, которые тем самым подвергаются потенциальной угрозе понести ущерб.

Примечание: Индикаторы подверженности угрозе могут включать количество людей или виды имущества, находящегося в данном районе.

В сочетании с данными об уязвимости подверженных угрозе элементов в отношении каких-либо конкретных угроз можно дать количественную оценку риска, связанного с данной угрозой на представляющем интерес участке.

Коркунучка дуушар болуу

Кооптуу жерлерде жайгашып, биринчи зыян тартуу боюнча потенциалдуу коркунучта турган адамдар, мүлктөр, тутумдар ж.б. элементтер.

Эскертүү: Коркунучка кабылуунун индикаторлоруна, кырсык болгон аймактагы адамдардын саны же мүлктөрдүн түрлөрүнүн саны кириши мүмкүн.

Кандайдыр бир конкреттүү коркунучтарга дуушар болгон элементтердин аялуулугу жөнүндөгү маалыматтарды айкалыштырганда, кызыкчылык туудурган участкагоу коркунуч менен байланышкан тобокелдиктерге сандык баа берсе болот.

Extensive risk*

The widespread risk associated with the exposure of dispersed populations to repeated or persistent hazard conditions of low or moderate intensity, often of a highly localized nature, which can lead to debilitating cumulative disaster impacts.

Comment: Extensive risk is mainly a characteristic of rural areas and urban margins where communities are exposed to, and vulnerable to, recurring localised floods, landslides storms or drought. Extensive risk is often associated with poverty, urbanization and environmental degradation.

See also “Intensive risk”.

Экстенсивный риск*

Широко распространённый риск, связанный с подверженностью рассредоточено проживающего населения повторяющимся или устойчивым опасным условиям низкой или умеренной интенсивности, часто строго локализованным, который может привести к ослаблению совокупного воздействия бедствия.

Примечание: Экстенсивный риск в основном характерен для сельских районов и пригородов, где местное население подвержено и уязвимо в отношении периодических локализованных паводков, наводнений, бурь или засух. Экстенсивный риск часто связан с бедностью, урбанизацией и деградацией окружающей среды.

См. также “Интенсивный риск”.

Экстенсивдүү тобокелдик*

Бул анча жыш эмес жашаган калктын табигый кырсыктардын жалпы кесепетин азайтуу мүмкүн болгон аз же орточо интенсивдүү, көп учурда өтө локалдаштырылган кайталануучу же туруктуу коркунучтуу шарттарга дуушар болуу менен байланышкан кеңири жайылган тобокелдик.

Эскертүү: Экстенсивдүү тобокелдик негизинен айыл жергесинде жана шаардын четтеринде жашагандарга тийиштүү болуп, локалдык суу ташкындарына, бороондорго же кургакчылыкка кабылган жана кабылуусу мүмкүн болгон жергиликтүү калкка мүнөздүү. Экстенсивдүү тобокелдик жакырчылык, урбанизация жана айлана-чөйрөнүн бузулушу менен байланышкан.

Ошондой эле “Интенсивдүү тобокелдикти” караңыз.

Forecast

Definite statement or statistical estimate of the likely occurrence of a future event or conditions for a specific area.

Comment: In meteorology a forecast refers to a future condition, whereas a warning refers to a potentially dangerous future condition.

Прогнозирование

Определенное заявление или статистическая оценка о вероятности наступления в будущем события или условий для конкретного района.

Примечание: В метеорологии прогнозирование относится к условиям, которые возникнут в будущем, тогда как оповещение относится к потенциально опасным условиям в будущем.

Божомолдоо

Конкреттүү район үчүн келечекте боло турган окуянын же шарттардын келип чыгуу ыктымалдуулугу жөнүндөгү билдирүү же статистикалык баа.

Эскертүү: Метеорологияда, болжолдоо келечекте боло турган шарттарды билдирет, ал эми эскертүү келечекте мүмкүн болгон кооптуу шарттарды билдирет.

Geological hazard

Geological process or phenomenon that may cause loss of life, injury or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: Geological hazards include internal earth processes, such as earthquakes, volcanic activity and emissions, and related geophysical processes such as mass movements, landslides, rockslides, surface collapses, and debris or mud flows. Hydrometeorological factors are important contributors to some of these processes. Tsunamis are difficult to categorize; although they are triggered by undersea earthquakes and other geological events, they are essentially an oceanic process that is manifested as a coastal water-related hazard.

Геологическая угроза

Геологический процесс или явление, которое может повлечь гибель людей, увечья или другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Геологические угрозы включают эндогенные геологические процессы, такие как землетрясения, вулканическая деятельность и выбросы, а также взаимосвязанные экзогенные процессы, такие как гравитационные перемещения масс – оползни, обвалы, провалы, грязевые или селевые потоки. В некоторых из этих процессов гидрометеорологические факторы играют важную роль. Цунами сложно отнести к какой-либо категории процессов – хотя они и происходят в результате тектонических подвижек на дне океана и других геологических явлений, по сути, они являются океаническими процессами, выражающимися в виде прибрежных угроз гидрологического происхождения.

Геологиялык коркунуч

Адам өмүрүнө, жаракатка же ден-соолукка башка зыян келтирүүгө, мүлккө зыян келтирүүгө, жашоо тиричилигин жана кызмат көрсөтүүлөрдү жоготууга, социалдык жана экономикалык жактан бузулушуна же айлана-чөйрөгө зыян келтириши мүмкүн болгон геологиялык процесс же кубулуш.

Эскертүү: Геологиялык коркунучтар эндогендик геологиялык процесстерди, мисалы, жер титирөөлөр, вулкандык аракеттер, ошондой эле өз ара байланышкан экзогендик процесстерди, мисалы, массалардын гравитациялык жылууларын – жер көчкүлөр, сүрүлүүлөр, чөгүүлөр, ылай же сел агымдарын камтыйт. Бул процесстердин кээ бирлеринде гидрометеорологиялык факторлор башкы ролду ойнойт. Цунамилер океандын түбүндөгү тектоникалык жылуулардын ж.б. геологиялык кубулуштардын натыйжасында пайда болгону менен аларды процесстердин кайсы бир категориясына киргизүү татаал. Чындыгында алар гидрологиялык келип чыгууга ээ болгон жээк коркунучу сыяктуу океандык процесстерге жакын.

Greenhouse gases

Gaseous constituents of the atmosphere, both natural and anthropogenic, that absorb and emit radiation of thermal infrared radiation emitted by the Earth's surface, the atmosphere itself, and by clouds.

Comment: This is the definition of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). The main greenhouse gases (GHG) are water vapour, carbon dioxide, nitrous oxide, methane and ozone."

Парниковые газы

Газообразные составляющие атмосферы как естественного, так и антропогенного происхождения, которые поглощают и испускают тепловое инфракрасное излучение, испускаемое поверхностью Земли, самой атмосферой и облаками.

Примечание: Это определение было разработано Межправительственной группой экспертов по изменению климата (МГЭИК). Основными парниковыми газами (ПГ) являются водяные пары, углекислый газ, закись азота, метан и озон.

Парник газдары

Жердин бетинен, атмосферадан жана булуттардан чыккан жылуу инфракызыл нурданууну сиңирген жана табигый да, антропогендик да келип чыгууга ээ болгон атмосферанын газ түрүндөгү түзүлүштөрү.

Эскертүү: Бул аныктама Климаттын өзгөрүшү боюнча эксперттердин өкмөттөр аралык (КӨӨАЭ) тобу тарабынан иштелип чыккан. Негизги парник газдары (ПГ) болуп суу буулары, көмүр кычкыл газы, азоттун кычкылы, метан жана озон эсептелет.

Hazard

A dangerous phenomenon, substance, human activity or condition that may cause loss of life, injury or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: The hazards of concern to disaster risk reduction as stated in footnote 3 of the Hyogo Framework are "... hazards of natural origin and related environmental and technological hazards and risks." Such hazards arise from a variety of geological, meteorological, hydrological, oceanic, biological, and technological sources, sometimes acting in combination. In technical settings, hazards are described quantitatively by the likely frequency of occurrence of different intensities for different areas, as determined from historical data or scientific analysis.

See other hazard-related terms in the Terminology: Biological hazard; Geological hazard; Hydrometeorological hazard; Natural hazard; Socionatural hazard; Technological hazard.

Угроза

Опасное явление, вещество, деятельность человека или условия, которые могут повлечь гибель людей, увечья или другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Угрозами, имеющими отношение к снижению риска бедствий, как указано в сноске 3 в Хиогской программе, являются "... угрозы природного происхождения и взаимосвязанные экологические и техногенные угрозы, и риски". Такие угрозы проистекают из различных геологических, метеорологических, гидрологических, океанических, биологических и техногенных источников, причем иногда угроза может возникать в результате сочетания нескольких источников. В специализированном контексте угрозам дают количественное описание в виде вероятной частоты повторяемости событий различной интенсивности для различных районов – эту информацию получают на основании данных за прошлые годы или научного анализа.

См. другие термины в Глоссарии, относящиеся к угрозам: Биологическая угроза; Геологическая угроза; Гидрометеорологическая угроза; Природная угроза; Угроза социально-природного характера; Технологическая угроза.

Коркунуч

Адамдардын өлүмүнө, жарат алуусуна же ден соолугуна бөлөк зыян алып келүүчү, мүлккө зыян келтирүүгө, жашоо тиричилигин жана кызматтарды жоготуучу, социалдык жана экологиялык бузулуштарга же курчап турган чөйрөгө зыян алып келүүчү коркунучтуу кубулуш, зат, адамдын ишмердүүлүгү же шарттары.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигин азайтууга катышы бар коркунучтарга, Хиога программасынын 3-шилтемесинде көрсөтүлгөндөй, "табигый келип чыгууга ээ болгон жана өз ара байланышкан экологиялык жана техногендик коркунучтар жана тобокелдиктер" таандык. Мындай коркунучтар ар түрдүү геологиялык, метеорологиялык, гидрологиялык, океандык, биологиялык жана техногендик булактардан келип чыгат, кээде коркунуч бир канча булактардын айкалышынын натыйжасында пайда болушу мүмкүн. Атайын контексте коркунучтарга ар түрдүү райондор үчүн окуялардын ар түрдүү интенсивдүүлүгүнүн кайталануусунун ыктымалдуулук жыштыгы түрүндө сандык баяндап жазуу беришет, бул маалыматты өткөн жылдардын же илимий талдоонун негизинде алышат.

Ушул Глоссарийдеги коркунучка байланыштуу башка терминдерди караңыз: Биологиялык коркунуч; Геологиялык коркунуч; Гидрометеорологиялык коркунуч; Табигый коркунуч; Социалдык-табигый мүнөздөгү коркунуч; Техногендик коркунуч.

Hydrometeorological hazard

Process or phenomenon of atmospheric, hydrological or oceanographic nature that may cause loss of life, injury or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: Hydrometeorological hazards include tropical cyclones (also known as typhoons and hurricanes), thunderstorms, hailstorms, tornados, blizzards, heavy snowfall, avalanches, coastal storm surges, floods including flash floods, drought, heatwaves and cold spells. Hydrometeorological conditions also can be a factor in other hazards such as landslides, wildland fires, locust plagues, epidemics, and in the transport and dispersal of toxic substances and volcanic eruption material.

Гидрометеорологическая угроза

Процесс или явление атмосферного, гидрологического или океанографического характера, которое может повлечь гибель людей, увечья или другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Гидрометеорологические угрозы включают тропические циклоны (также называемые тайфунами и ураганами), грозы, бури с градом, торнадо, снежные метели, обильные снегопады, лавины, прибрежные штормовые нагоны, наводнения, включая катастрофические паводки, засухи, периоды сильной жары и заморозки. Гидрометеорологические условия также могут быть компонентами других угроз, таких как оползни, пожары на неосвоенных территориях, нашествия саранчи, эпидемии, а также способствовать перемещению и распространению токсических веществ и продуктов вулканических извержений.

Гидрометеорологиялык коркунуч

Адам өмүрүнө, жеке жаракатка же ден соолукка бөлөк зыян келтирүүгө, мүлккө, жашоо жана кызмат көрсөтүүлөргө, социалдык жана экономикалык бузулуштарга, айлана-чөйрөгө зыян келтирүүгө алып келиши мүмкүн атмосфералык, гидрологиялык же океанографиялык мүнөздөгү процесс же кубулуш.

Эскертүү: Гидрометеорологиялык коркунучтарга тропикалык циклон (тайфун жана бороон деп да аталат), күн күркүрөшү, мөңдүр, бороон, карлуу бороон, катуу кар, кар көчкү, деңиздин жээгиндеги бороон-чапкын, суу ташкыны, анын ичинде катастрофалык суу ташкыны, кургакчылык, ысык толкуну жана үшүк кирет. Гидрометеорологиялык шарттар дагы башка коркунучтардын компоненттери болушу мүмкүн (мисалы, жер көчкү, өздөштүрүлбөгөн аймактардагы өрт, чегирткелердин каптоосу, эпидемиялар, ошондой эле уулуу заттардын жана вулкан атылууларынын продуктуларынын кыймылына жана жайылышына шарт түзөт.

Intensive risk*

The risk associated with the exposure of large concentrations of people and economic activities to intense hazard events, which can lead to potentially catastrophic disaster impacts involving high mortality and asset loss.

Comment: Intensive risk is mainly a characteristic of large cities or densely populated areas that are not only exposed to intense hazards such as strong earthquakes, active volcanoes, heavy floods, tsunamis, or major storms but also have high levels of vulnerability to these hazards.

See also “Extensive risk”.

Интенсивный риск*

Риск, связанный с подверженностью больших скоплений людей и районов активной хозяйственной деятельности интенсивным угрозам, что может привести к потенциально катастрофическому воздействию бедствий с большим количеством жертв среди населения и ущербом имуществу.

Примечание: Интенсивный риск, как правило, характерен для больших городов или густонаселенных районов, которые не только подвержены интенсивным угрозам, таким как сильные землетрясения, действующие вулканы, ливневые дожди, цунами или сильные бури, но также характеризуются высокой уязвимостью в отношении этих угроз.

См. также “Экстенсивный риск”.

Интенсивдүү тобокелдик*

Көпчүлүк адамдардын жана активдүү экономикалык иш-аракеттердин чөйрөлөрүнүн катуу коркунучтарга дуушар болушу менен байланышкан тобокелдик, бул көптөгөн адам өлүмүнө жана материалдык чыгымга дуушар кылуу менен апаатка алып келиши мүмкүн.

Эскертүү: Өтө алсыз болгон ири шаарларда же калк жыш жайгашкан аймактарда күчтүү жер титирөөлөр, активдүү вулкандар, катуу жаан-чачындар, цунами же катуу бороон сыяктуу чоң коркунучтар интенсивдүү тобокелдиктерди гана жаратып калуу менен чектелбей, ал аймактардын мындай коркунучтарга аялуулугу өтө жогорку деңгээлде экендиги менен да мүнөздөлөт.

Ошондой эле “Экстенсивдүү тобокелдикти” караңыз.

Land-use planning

The process undertaken by public authorities to identify, evaluate and decide on different options for the use of land, including consideration of long term economic, social and environmental objectives and the implications for different communities and interest groups, and the subsequent formulation and promulgation of plans that describe the permitted or acceptable uses.

Comment: Land-use planning is an important contributor to sustainable development. It involves studies and mapping; analysis of economic, environmental and hazard data; formulation of alternative land-use decisions; and design of long-range plans for different geographical and administrative scales. Land-use planning can help to mitigate disasters and reduce risks by discouraging settlements and construction of key installations in hazard-prone areas, including consideration of service routes for transport, power, water, sewage and other critical facilities.

Планирование землепользования

Процесс, осуществляемый органами государственной власти для определения, оценки и выбора различных вариантов использования земли, в том числе с учетом долгосрочных экономических, социальных и экологических задач и последствий для различных общин и целевых групп, а также последующее формулирование и обнародование планов, описывающих разрешенные или допустимые методы землепользования.

Примечание: Планирование землепользования является важным компонентом устойчивого развития. Оно включает в себя проведение исследований и картирование; анализ данных об экономической ситуации, окружающей среде и угрозах; формулирование альтернативных решений в отношении землепользования; и разработку долгосрочных планов с различным географическим охватом и для различных уровней управления. Планирование землепользования может способствовать смягчению последствий бедствий и снижению риска посредством запрещения строительства жилья и жизненно важных объектов в опасных районах, в том числе с учетом служебных трасс систем транспорта, электроснабжения, водоснабжения, канализации и других важных служб.

Жерди пайдаланууну пландаштыруу

Мамлекеттик бийлик органдары тарабынан жерди пайдалануунун ар кандай варианттарын аныктоо, баалоо жана тандоо, анын ичинде узак мөөнөттүү экономикалык, социалдык жана экологиялык максаттарды, ошондой эле ар кандай жамааттарга жана максаттуу топторго тийгизген таасирлерди эске алуу менен жүргүзүлгөн процесс, ошондой эле жерди пайдалануунун уруксат берилген же алгылыктуу тажрыйбасын сүрөттөгөн пландарды түзүү жана жарыялоо.

Эскертүү: Жерди пайдаланууну пландаштыруу туруктуу өнүгүүнүн маанилүү компоненти болуп саналат. Ага изилдөө жана картага түшүрүү кирет; экономикалык кырдаал, айлана-чөйрө жана коркунучтар жөнүндө маалыматтарды талдоо; жерди пайдалануунун альтернативдик чечимдерин иштеп чыгуу жана ар кандай географиялык камтуусу бар жана башкаруунун ар кандай деңгээлдери үчүн узак мөөнөттүү пландарды иштеп чыгуу. Жерди пайдаланууну пландаштыруу кооптуу аймактарда турак-жай курууга жана турмуштук маанилүү объектилерди курууга тыюу салуу менен кырсыктарды жана тобокелдиктерди азайтуу, анын ичинде транспорт, электр энергиясы, суу, канализация жана башка маанилүү кызматтардын тейлөө маршруттарын эске алуу менен салымын кошо алат.

Mitigation

The lessening or limitation of the adverse impacts of hazards and related disasters.

Comment: The adverse impacts of hazards often cannot be prevented fully, but their scale or severity can be substantially lessened by various strategies and actions. Mitigation measures encompass engineering techniques and hazard-resistant construction as well as improved environmental policies and public awareness. It should be noted that in climate change policy, “mitigation” is defined differently, being the term used for the reduction of greenhouse gas emissions that are the source of climate change.

Митигация

Уменьшение или ограничение отрицательного воздействия угроз и связанных с ними бедствий.

Примечание: Порой невозможно полностью предотвратить отрицательное воздействие угроз, однако с помощью различных стратегий и мер мы можем существенно уменьшить их масштаб и интенсивность. Митигационные меры включают инженерные технологии, строительство зданий повышенной надежности, а также усовершенствование политики в области окружающей среды и общественной осведомленности. Следует отметить, что в стратегии в отношении окружающей среды дается другое определение понятию “митигация”. В данном контексте этот термин означает сокращение выбросов парникового газа, которые служат причиной изменения климата.

Митигация

Коркунучтардын жана ага байланыштуу кырсыктардын терс таасирин азайтуу, жумшартуу же чектөө.

Эскертүү: Кээде коркунучтардын терс таасирин толугу менен алдын алуу мүмкүн эмес, бирок ар кандай стратегиялардын жана чаралардын жардамы менен биз алардын масштабын жана интенсивдүүлүгүн бир кыйла төмөндөтө алабыз. Кырсыктын кесепеттерин жумшартуу иш-чараларына инженердик технология, жогорку коопсуздукту камсыз кылган имараттардын курулушу жана айлана-чөйрөнү коргоо саясатын жакшыртуу жана калктын маалымдуулугу кирет. Белгилей кетүүчү нерсе, экологиялык стратегияда “митигация” түшүнүгүнө башкача аныктама берилет. Ушул контекстте бул термин климаттын өзгөрүшүнө алып келүүчү парник газдарынын бөлүнүп чыгышын кыскартууну билдирет.

National platform for disaster risk reduction

A generic term for national mechanisms for coordination and policy guidance on disaster risk reduction that are multi-sectoral and inter-disciplinary in nature, with public, private and civil society participation involving all concerned entities within a country.

Comment: This definition is derived from footnote 10 of the Hyogo Framework. Disaster risk reduction requires the knowledge, capacities and inputs of a wide range of sectors and organisations, including United Nations agencies present at the national level, as appropriate. Most sectors are affected directly or indirectly by disasters and many have specific responsibilities that impinge upon disaster risks. National platforms provide a means to enhance national action to reduce disaster risks, and they represent the national mechanism for the International Strategy for Disaster Reduction.

Национальная платформа по сокращению риска бедствий

Общий термин, обозначающий национальные механизмы координации и стратегического руководства в сфере снижения риска бедствий, которые носят многоотраслевой и междисциплинарный характер и предполагают участие всех заинтересованных сторон в стране, включая государственные структуры, частный сектор и гражданское общество.

Примечание: Это определение из сноски 10 Хиогской программы. Для снижения риска бедствий необходимы знания, потенциал и вклад самых различных отраслей и организаций, включая агентства системы ООН, работающие на национальном уровне и имеющие соответствующие мандаты. Бедствия затрагивают, прямо или косвенно, большинство отраслей, а риск стихийных бедствий препятствует осуществлению конкретных функций многих из них. Национальные платформы служат средством усиления работы на национальном уровне для снижения риска бедствий и представляют собой национальный механизм Международной стратегии по уменьшению опасности бедствий.

Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча улуттук платформа

Бул көп тармактуу, дисциплиналар аралык жана мамлекеттин бардык кызыкдар тараптарын, анын ичинде өкмөттү, жеке секторду жана жарандык коомду камтыган кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча улуттук координация жана башкаруу механизмдерин туюндуруучу жалпы термин.

Эскертүү: Бул аныктама Хиого программасынын 10-шилтемесинен алынган. Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу үчүн БУУнун улуттук мандаттары жана милдеттери бар мекемелерди кошо алганда, көптөгөн тармактар менен уюмдардын билими, дарамети жана салымы талап кылынат. Кырсыктар көпчүлүк тармактарга түздөн-түз же кыйыр түрдө таасирин тийгизип, табигый кырсыктардын коркунучу көпчүлүктүн конкреттүү функцияларын аткарууга тоскоолдук кылат. Улуттук платформалар кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча улуттук иш-аракеттерди күчөтүүчү каражат катары кызмат кылат жана Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча эл аралык стратегиянын улуттук механизмин билдирет.

Natural hazard

Natural process or phenomenon that may cause loss of life, injury or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: Natural hazards are a sub-set of all hazards. The term is used to describe actual hazard events as well as the latent hazard conditions that may give rise to future events. Natural hazard events can be characterized by their magnitude or intensity, speed of onset, duration, and area of extent. For example, earthquakes have short durations and usually affect a relatively small region, whereas droughts are slow to develop and fade away and often affect large regions. In some cases, hazards may be coupled, as in the flood caused by a hurricane or the tsunami that is created by an earthquake.

Природная угроза

Природный процесс или явление, которое может повлечь гибель людей, увечья или другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Природные угрозы являются подклассом понятия угрозы вообще. Этот термин используется для описания фактических опасных событий, а также неявных опасных условий, которые могут вызвать такие события в будущем. Природные опасные события могут характеризоваться мощностью или интенсивностью, скоростью наступления, продолжительностью и площадью воздействия. Например, землетрясения длятся недолго и обычно оказывают воздействие на сравнительно небольшой район, тогда как засухи развиваются медленно и медленно проходят и часто охватывают большие регионы. В некоторых случаях угрозы могут сочетаться друг с другом, например, когда паводок вызывается ураганом, или цунами, вызванное землетрясением.

Табиғый коркунуч

Адамдардын өмүрүнө, анын ден соолугуна жаракат же башка зыян келтириши мүмкүн болгон, мүлкүн зыянга учуратууга, жашоо тиричилигин жана кызмат көрсөтүүлөрдү жоготууга, социалдык жана экономикалык жактан доо кетүүсүнө же айлана-чөйрөгө зыян келтириши мүмкүн болгон табигый процесс же кубулуш.

Эскертүү: Табиғый коркунучтар жалпысынан коркунуч түшүнүгүнүн кичи классы болуп саналат. Бул термин иш жүзүндө коркунучтуу окуяларды, ошондой эле келечекте мындай окуяларга алып келиши мүмкүн болгон кооптуу шарттарды сүрөттөө үчүн колдонулат. Табиғый коркунучтуу окуялар кубаттуулугу же күчтүүлүгү, башталуу ылдамдыгы, узактыгы жана таасир этүү аймагы менен мүнөздөлүшү мүмкүн. Мисалы, жер титирөөлөр кыска мөөнөткө созулуп, адатта салыштырмалуу кичинекей аймакка таасирин тийгизсе, кургакчылык жай башталуу менен жай өнүгүп, көбүнчө ири аймактарды камтыйт. Кээ бир учурларда, коркунучтар бири-бири менен айкалышы мүмкүн, мисалы, суу ташкыны катуу шамалдан улам келип чыкса, цунами жер титирөөдөн улам пайда болот.

Preparedness

The knowledge and capacities developed by governments, professional response and recovery organizations, communities and individuals to effectively anticipate, respond to, and recover from, the impacts of likely, imminent or current hazard events or conditions.

Comment: Preparedness action is carried out within the context of disaster risk management and aims to build the capacities needed to efficiently manage all types of emergencies and achieve orderly transitions from response through to sustained recovery. Preparedness is based on a sound analysis of disaster risks and good linkages with early warning systems, and includes such activities as contingency planning, stockpiling of equipment and supplies, the development of arrangements for coordination, evacuation and public information, and associated training and field exercises. These must be supported by formal institutional, legal and budgetary capacities. The related term “readiness” describes the ability to quickly and appropriately respond when required.

Готовность

Знания и потенциал государственных структур, профессиональных организаций, занимающихся реагированием и восстановлением, сообществ и отдельных лиц, которые помогают предвосхищать, реагировать и ликвидировать последствия вероятных, неизбежных или уже имеющих место опасных событий или условий.

Примечание: Мероприятия по обеспечению готовности осуществляются в контексте управления риском бедствий и направлены на укрепление потенциала, необходимого для эффективного управления при любых чрезвычайных ситуациях и для обеспечения организованного перехода от реагирования к работе по устойчивому восстановлению. Готовность основывается на тщательном анализе риска бедствий и эффективном сочетании с системами раннего оповещения. Она включает такие мероприятия, как планирование на случай чрезвычайных обстоятельств, создание запасов оборудования и припасов, разработка механизмов координации, эвакуации и информирования общественности, а также связанное с этим обучение и полевые учения. Эти мероприятия должны официально поддерживаться за счет институционального, правового и бюджетного потенциала. Взаимосвязанный термин “подготовленность” относится к способности быстро и адекватно реагировать в случае необходимости.

Даярдык

Мүмкүн болуучу, жакындап калган же буга чейин болуп жаткан коркунучтуу окуялардын же шарттардын кесепеттерин алдын-алуу, жоюу жана калыбына келтирүү боюнча алектенген мамлекеттик органдардын, кесиптик уюмдардын, жамаатардын жана адамдардын билими жана дарамети.

Эскертүү: Даярдык иш-аракеттери кырсыктардын тобокелдигин башкаруу контекстинде жүргүзүлөт жана ар кандай өзгөчө кырдаалды натыйжалуу башкаруу үчүн зарыл болгон потенциалды чыңдоого жана туруктуу калыбына келтирүү иш-аракетинен жумушка тартиптүү өтүүнү камсыз кылууга багытталган. Даярдык кырсыктардын тобокелдигин кылдат талдоонун жана алдын ала кабарлоо тутумдары менен натыйжалуу айкалыштыруунун негизинде жүргүзүлөт. Ал күтүүсүз кырдаалды пландаштыруу, жабдууларды жана материалдарды камдоо, координацияны иштеп чыгуу, эвакуациялоо жана коомчулуктун маалымат механизмдерин иштеп чыгуу жана ага байланыштуу окутуу, ошондой эле талаа машыгууларын өткөрүүнү камтыйт. Бул иш-чаралар институционалдык, укуктук жана бюджеттик мүмкүнчүлүктөр аркылуу расмий түрдө колдоого алынышы керек. “Даярдык” деген өз ара байланышкан термин зарылчылыкка жараша тез жана туура жооп берүү мүмкүнчүлүгүн билдирет.

Prevention

The outright avoidance of adverse impacts of hazards and related disasters.

Comment: Prevention (i.e. disaster prevention) expresses the concept and intention to completely avoid potential adverse impacts through action taken in advance. Examples include dams or embankments that eliminate flood risks, land-use regulations that do not permit any settlement in high risk zones, and seismic engineering designs that ensure the survival and function of a critical building in any likely earthquake. Very often the complete avoidance of losses is not feasible, and the task transforms to that of mitigation. Partly for this reason, the terms prevention and mitigation are sometimes used interchangeably in casual use.

Предотвращение

Полное предупреждение отрицательного воздействия угроз и взаимосвязанных бедствий.

Примечание: Термином предотвращение (т.е. предотвращение бедствий) обозначаются концепция и намерение, позволяющие полностью избежать потенциального отрицательного воздействия посредством принятия заблаговременных мер. В качестве примеров можно привести плотины и дамбы, устраняющие риск наводнения, нормы землепользования, запрещающие расселение в зонах повышенного риска, проектирование сейсмостойких зданий, обеспечивающее сохранность и функционирование особо важных объектов при любом возможном в данном районе землетрясении. Очень часто полностью избежать потерь бывает невозможно. В этом случае предотвращение превращается в митигацию. Отчасти по этой причине, термины “предотвращение” и “митигация” неспециалисты иногда используют как взаимозаменяемые.

Алдын алуу

Коркунучтардын жана ага байланыштуу кырсыктардын терс таасирин толук эскертуу.

Эскертүү: Алдын алуу (б.а. кырсыктардын алдын алуу) деген сөз ыкчам аракеттерди көрүү менен мүмкүн болуучу терс таасирлерден толугу менен алыс болуу ниетин жана концепциясын билдирет.

Буга суу каптоо тобокелдигин жок кылган тосмолор жана дамбалар, кооптуу аймактарга көчүрүүгө тыюу салган жерди пайдалануу ченемдери, жер титирөөгө туруктуу имараттарды долбоорлоо, ошол аймакта мүмкүн болгон жер титирөө учурунда өзгөчө маанилүү объектилердин коопсуздугун жана иштешин камсыз кылуу. Көпчүлүк учурда жоготуудан толугу менен кутулуу мүмкүн эмес. Бул учурда, алдын алуу митигацияга айланат. Ошондуктан айрым учурларда “алдын алуу” жана “митигация” деген сөздөрдү адис эместер кээде алмаштырып колдонушат.

Prospective disaster risk management*

Management activities that address and seek to avoid the development of new or increased disaster risks.

Comment: This concept focuses on addressing risks that may develop in future if risk reduction policies are not put in place, rather than on the risks that are already present, and which can be managed and reduced now.

See also “Corrective disaster risk management”.

Управление потенциальным риском бедствий*

Управление деятельностью, направленной на предупреждение развития нового или повышенного риска бедствий.

Примечание: Эта концепция относится к противодействию риску, который может возникнуть в будущем, если не будут реализовываться стратегии сокращения риска, а не к уже существующему риску, управление и сокращение которого можно осуществлять уже сейчас.

См. также “Корректирующее управление риском бедствий”.

Кырсыктардын потенциалдуу тобокелдигин башкаруу*

Жаңы же чыңалуусу жогорулаган кырсыктардын тобокелдиктерин алдын алууга багытталган иш-чараларды башкаруу.

Эскертүү: Бул концепция учурдагы башкарууга жана азайтууга мүмкүн болгон тобокелдикке эмес, келечектеги тобокелдикти азайтуу стратегиялары ишке ашырылбаса, келип чыгышы мүмкүн болгон тобокелдикти азайтууга байланыштуу.

Ошондой эле “Кырсыктардын тобокелдигин оңдоп башкаруусун” караңыз.

Public awareness

The extent of common knowledge about disaster risks, the factors that lead to disasters and the actions that can be taken individually and collectively to reduce exposure and vulnerability to hazards.

Comment: Public awareness is a key factor in effective disaster risk reduction. Its development is pursued, for example, through the development and dissemination of information through media and educational channels, the establishment of information centers, networks, and community or participation actions, and advocacy by senior public officials and community leaders.

Общественная осведомленность

Распространенность общедоступных знаний о риске бедствий, факторах, приводящих к возникновению бедствий, и действиях, которые граждане могут предпринимать коллективно или индивидуально, чтобы снизить подверженность и уязвимость в отношении угроз.

Примечание: Осведомленность общественности — это ключевой фактор эффективного снижения риска бедствий. Ее повышение обеспечивается, например, посредством разработки и распространения информационных материалов через СМИ и систему образования, создания информационных центров, сетей, организации совместных и общественных мероприятий и пропаганды знаний высокопоставленными государственными чиновниками и лидерами общин.

Коомчулуктун маалымдуулугу

Кырсыктардын тобокелдиги, алардын себептери жана жарандардын биргелешип же жекече иш-аракеттери жөнүндө коркунучтардын таасирин азайтуу жана аялуулугун (алсыздыгын) азайтуу боюнча жеткиликтүү билимдердин кеңири жайылышы.

Эскертүү: Коомчулуктун маалымдуулугу – бул кырсыктардын тобокелдигин азайтуунун негизги фактору. Мисалы, ал маалымат каражаттарын иштеп чыгуу жана жайылтуу, жалпыга маалымдоо каражаттары жана билим берүү тутуму, маалымат борборлорун, тармактарды түзүү, биргелешкен жана коомдук иш-чараларды уюштуруу, мамлекеттик жогорку кызматтагы адамдар жана жамааттардын лидерлери тарабынан билимди жайылтуу аркылуу өркүндөтүлөт.

Recovery

The restoration, and improvement where appropriate, of facilities, livelihoods and living conditions of disaster-affected communities, including efforts to reduce disaster risk factors.

Comment: The recovery task of rehabilitation and reconstruction begins soon after the emergency phase has ended and should be based on pre-existing strategies and policies that facilitate clear institutional responsibilities for recovery action and enable public participation. Recovery programmes, coupled with the heightened public awareness and engagement after a disaster, afford a valuable opportunity to develop and implement disaster risk reduction measures and to apply the “build back better” principle.

Восстановление

Восстановление и, в случае необходимости, улучшение объектов, средств к существованию и условий жизни пострадавшего от бедствий населения, включая работу по снижению факторов риска бедствий.

Примечание: Реализация задач по восстановлению и реконструкции начинается вскоре после завершения фазы чрезвычайной ситуации. Она должна быть основана на заранее разработанных стратегиях и политике, четко определяющих обязанности различных структур при проведении восстановительных работ и обеспечивающих участие населения. Программы по восстановлению в сочетании с повышенным уровнем осведомленности и участия общественности дают ценную возможность разрабатывать и реализовывать меры по снижению риска бедствий и применять принцип “восстановления с усовершенствованием”.

Калыбына келтирүү

Табигый кырсыктан жапа чеккен калктын жашоо тиричилигин жана жашоо шарттарын, зарыл болгон учурда турак жайларын, кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча иштерди кошо, калыбына келтирүү.

Эскертүү: Калыбына келтирүү жана реконструкциялоо маселелери өзгөчө кырдаал фазасы аяктагандан кийин башталат. Ал калыбына келтирүү процессинде ар кандай катышуучулардын милдеттерин так аныктаган, жамааттын катышуусун камсыз кылган алдын ала түзүлгөн стратегияларга жана саясатка негизделиши керек. Калыбына келтирүү программалары коомчулуктун маалымдуулугун жана катышуусун жогорулатуу менен кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча чараларын иштеп чыгууга жана жүзөгө ашырууга, ошондой эле “өркүндөтүү менен калыбына келтирүү” принцибин колдонууга баалуу мүмкүнчүлүк берет.

Residual risk

The risk that remains in unmanaged form, even when effective disaster risk reduction measures are in place, and for which emergency response and recovery capacities must be maintained.

Comment: The presence of residual risk implies a continuing need to develop and support effective capacities for emergency services, preparedness, response and recovery together with socio-economic policies such as safety nets and risk transfer mechanisms.

Остаточный риск

Риск, который не поддается управлению даже после эффективной реализации мер по снижению риска, для противодействия которому необходимо сохранять потенциал реагирования и восстановления.

Примечание: Присутствие остаточного риска предполагает постоянную необходимость развития и поддержания эффективного потенциала оказания помощи при чрезвычайных обстоятельствах, готовности и восстановления наряду с социально-экономическими стратегиями, такими как системы социальной защиты и механизмы передачи риска.

Калдык тобокелдик

Тобокелдиктерди азайтуу боюнча натыйжалуу иш-чаралар жүзөгө ашырылгандан кийин деле башкарууга баш ийбеген, тобокелдике туруштук берүү үчүн жооп кайтаруу жана калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн сактоо зарыл болгон тобокелдик.

Эскертүү: Калдык тобокелдиктин болушу социалдык коопсуздук тармактары жана тобокелдиктерди өткөрүп берүү механизмдери сыяктуу социалдык-экономикалык стратегиялар менен катар өзгөчө кырдаал учурунда ыкчам жардам көрсөтүүнүн жана коргоонун натыйжалуу потенциалын иштеп чыгуу боюнча үзгүлтүксүз муктаждыкты билдирет.

Resilience

The ability of a system, community or society exposed to hazards to resist, absorb, accommodate to and recover from the effects of a hazard in a timely and efficient manner, including through the preservation and restoration of its essential basic structures and functions.

Comment: Resilience means the ability to “resile from” or “spring back from” a shock. The resilience of a community in respect to potential hazard events is determined by the degree to which the community has the necessary resources and is capable of organizing itself both prior to and during times of need.

Устойчивость

Способность системы, сообщества или общества, подверженного угрозам, противостоять последствиям угрозы, переносить их, приспосабливаться к ним и восстанавливаться своевременно и эффективно, в том числе посредством сохранения и восстановления своих основополагающих структур и функций.

Примечание: Устойчивость означает способность “упруго противодействовать” потрясениям. Устойчивость общины в отношении потенциально опасных событий определяется наличием в общине необходимых ресурсов и ее способностью организовать до наступления такого события и во время него.

Туруктуулук

Коркунучтарга дуушар болгон жамаатардын же коомдун коркунучка өз убагында жана натыйжалуу туруштук берүү, чыдоо, көнүү жана калыбына келтирүү жөндөмдүүлүгүнүн тутуму, анын ичинде өзүнүн негизги структураларын жана функцияларын сактоо жана калыбына келтирүү.

Эскертүү: Туруктуулук кыйынчылыктарга каршы “катуу туруштук берүү” жөндөмүн билдирет. Потенциалдуу кооптуу окуяларга жамааттын туруктуулугу коомдогу керектүү ресурстардын болушу жана анын мындай иш-чаранын алдында жана учурунда уюштуруу мүмкүнчүлүгү менен аныкталат.

Response

The provision of emergency services and public assistance during or immediately after a disaster in order to save lives, reduce health impacts, ensure public safety and meet the basic subsistence needs of the people affected.

Comment: Disaster response is predominantly focused on immediate and short-term needs and is sometimes called “disaster relief”. The division between this response stage and the subsequent recovery stage is not clear-cut. Some response actions, such as the supply of temporary housing and water supplies, may extend well into the recovery stage.

Реагирование

Предоставление помощи при чрезвычайных ситуациях и государственной поддержки во время или непосредственно после бедствия для спасения жизни людей, снижения вреда их здоровью, обеспечения общественной безопасности и удовлетворения первоочередных потребностей пострадавшего населения.

Примечание: Реагирование на бедствия в основном направлено на непосредственные и краткосрочные потребности и иногда называется “помощью при бедствиях”. Не существует четкой границы между этапом реагирования и последующим этапом восстановления. Некоторые мероприятия в рамках реагирования, например, предоставление временного жилья и водоснабжения могут продолжаться и в течение этапа восстановления.

Чара көрүү

Адамдардын өмүрүн сактап калуу, алардын ден соолугуна келтирилген зыянды азайтуу, коомдук коопсуздукту камсыз кылуу жана жапа чеккен калктын артыкчылыктуу муктаждыктарын канааттандыруу үчүн кырсык учурунда же андан кийин токтоосуз ыкчам жардам көрсөтүү жана мамлекеттик колдоо көрсөтүү.

Эскертүү: Кырсыктын кесепеттерин жоюу биринчи кезекте тез жана кыска мөөнөттүү муктаждыктарга багытталат жана кээде “табигый кырсыктан куткаруу” деп аталат. Чара көрүү фазасы менен кийинки калыбына келтирүү фазасынын ортосунда так чек жок. Кээ бир жооп кайтаруу иш-аракеттери, мисалы, убактылуу баш калкалоочу жай жана суу менен камсыздоо, калыбына келтирүү баскычында улантылышы мүмкүн.

Retrofitting

Reinforcement or upgrading of existing structures to become more resistant and resilient to the damaging effects of hazards.

Comment: Retrofitting requires consideration of the design and function of the structure, the stresses that the structure may be subject to from particular hazards or hazard scenarios, and the practicality and costs of different retrofitting options. Examples of retrofitting include adding bracing to stiffen walls, reinforcing pillars, adding steel ties between walls and roofs, installing shutters on windows, and improving the protection of important facilities and equipment.

Реконструкция

Усиление или модернизация существующих структур, чтобы они стали более устойчивыми и способными противостоять разрушительному воздействию угроз.

Примечание: Реконструкция требует учета проектировочного решения и функций сооружения, нагрузки, которой может подвергнуться сооружение в результате определенных угроз или различных сценариев угрозы, а также целесообразности и стоимости различных вариантов реконструкции. В качестве примеров реконструкции можно назвать добавление ребер жесткости для усиления стен, армирующих колонн, добавление стальных связей между стенами и крышей, установку ставней на окнах, улучшение защиты важных объектов и оборудования.

Реконструкциялоо

Учурдагы структураларды коркунучтардын кыйратуучу таасирине бекемиреек туруштук бере тургандай кылып жаңыртуу жана бекемдөө.

Эскертүү: Реконструкциялоо долбоорлоо чечимдерин жана функцияларын, конкреттүү коркунучтардын же ар кандай коркунучтуу сценарийлердин натыйжасында курулма дуушар болушу мүмкүн болгон басымды, ошондой эле реконструкциянын ар кандай жолдору максатка ылайыктуулугун жана наркын эске алууну талап кылат. Оңдоонун мисалдары катары дубалдарды бекемдөө үчүн бекемдөөчү катмарларды кошуу, мамыларды бекемдөө, дубалдар менен чатырлардын ортосундагы темир байланыштарды кошуу, терезелерге жапкычтарды орнотуу жана маанилүү объектилердин жана жабдуулардын коргоосун жакшыртуу кирет.

Risk

The combination of the probability of an event and its negative consequences.

Comment: This definition closely follows the definition of the ISO/IEC Guide 73. The word “risk” has two distinctive connotations: in popular usage the emphasis is usually placed on the concept of chance or possibility, such as in “the risk of an accident”; whereas in technical settings the emphasis is usually placed on the consequences, in terms of “potential losses” for some particular cause, place and period. It can be noted that people do not necessarily share the same perceptions of the significance and underlying causes of different risks.

See other risk-related terms in the Terminology: Acceptable risk; Corrective disaster risk management; Disaster risk; Disaster risk management; Disaster risk reduction; Disaster risk reduction plans; Extensive risk; Intensive risk; Prospective disaster risk management; Residual risk; Risk assessment; Risk management; Risk transfer.

Риск

Сочетание вероятности события и его негативных последствий.

Примечание: Это определение весьма близко определению, приводимому в Руководстве 73 ISO/ IEC. Слово “риск” имеет два отчетливых значения: в обиходе основной акцент делается на понятии возможности или вероятности, как например в выражении “риск аварии”; тогда как в более специализированном значении, как правило, подчеркивается значение “последствия”, в смысле “потенциальных потерь” в отношении конкретной причины, места или периода. Следует отметить, что у разных людей могут быть различные представления о значении и основополагающих причинах различных рисков.

См. другие термины в настоящем Глоссарии, связанные с понятием “риск”: Допустимый риск; Корректирующее управление риском бедствий; Риск бедствий; Управление риском бедствий; Снижение риска бедствий; Планы по снижению риска бедствий; Экстенсивный риск; Интенсивный риск; Управление потенциальным риском бедствий; Остаточный риск; Оценка риска; Управление риском; Передача риска.

Тобокелдик

Окуянын ыктымалдыгы жана анын терс кесепеттеринин айкалышы.

Эскертүү: Бул аныктама 73 ISO / IEC колдонмосунда берилген аныктамага абдан жакын. “Тобокелдик” сөзү эки башка мааниге ээ: күнүмдүк турмушта негизги басым мүмкүнчүлүк же ыктымалдык түшүнүгүнө бурулат, мисалы “кырсыкка дуушар болуу коркунучу” деген сөз айкалышында; атайын адистештирилген маани “кесепеттердин” маанисин баса белгилөөгө умтулса, белгилүү бир себепке, жерге же мезгилге карата “мүмкүн болуучу жоготуулар” маанисин билдирет. Белгилей кетүүчү нерсе, ар кандай адамдарда ар кандай тобокелдиктердин мааниси жана негизги себептери жөнүндө ар кандай түшүнүктөр болушу мүмкүн.

Ушул Глоссарийдеги “тобокелдикке” байланыштуу башка терминдерди караңыз: Жол берилген тобокелдик; Кырсыктардын тобокелдигин оңдоп башкаруусу; Кырсыктардын тобокелдиги; Кырсыктардын тобокелдигин башкаруу; Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу; Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу планы; Экстенсивдүү тобокелдик; Интенсивдүү тобокелдик; Кырсыктардын потенциалдуу тобокелдигин башкаруу; Калдык тобокелдик; Тобокелдикти баалоо; Тобокелдикти башкаруу; Тобокелдикти өткөрүп берүү.

Risk assessment

A methodology to determine the nature and extent of risk by analysing potential hazards and evaluating existing conditions of vulnerability that together could potentially harm exposed people, property, services, livelihoods and the environment on which they depend.

Comment: Risk assessments (and associated risk mapping) include: a review of the technical characteristics of hazards such as their location, intensity, frequency and probability; the analysis of exposure and vulnerability including the physical social, health, economic and environmental dimensions; and the evaluation of the effectiveness of prevailing and alternative coping capacities in respect to likely risk scenarios. This series of activities is sometimes known as a risk analysis process.

Оценка риска

Методика определения природы и масштаба риска посредством анализа потенциальных угроз и оценки существующих условий уязвимости, которые потенциально могут нанести вред подверженным угрозе людям, имуществу, средствам к существованию и окружающей среде, от которой они зависят.

Примечание: Оценка риска (и взаимосвязанное картирование риска) включает: обзор технических характеристик угроз, таких как их местонахождение, интенсивность, частота и вероятность; анализ подверженности и уязвимости, включая физические, социальные, экономические, экологические параметры и показатели здоровья населения; и оценку эффективности преобладающих и альтернативных возможностей преодоления в отношении вероятных сценариев риска. Эта последовательность мероприятий иногда называется процессом анализа риска.

Тобокелдикти баалоо

Потенциалдуу коркунучтарды талдоо жана тобокелдикке дуушар болгон адамдарга, мүлкүнө, жашоо тиричилигине жана алар көз каранды болгон айлана-чөйрөгө зыян келтириши мүмкүн болгон аялуу шарттарды баалоо жолу менен тобокелдиктин мүнөзүн жана көлөмүн аныктоонун методикасы.

Эскертүү: Тобокелдиктерди баалоо (жана өз ара байланышкан тобокелдиктерди картага түшүрүү) төмөнкүлөрдү камтыйт: коркунучтардын техникалык мүнөздөмөлөрүнө сереп салуу, алардын жайгашкан жери, интенсивдүүлүгү, жыштыгы жана ыктымалдуулугу сыяктуу; дуушар болуусун жана аялуулугун талдоо, калктын физикалык, социалдык, экономикалык, экологиялык жана ден соолук көрсөткүчтөрүн кошкондо, таасирдин жана аялуу жактын талдоосу жана ыктымалдуу тобокелдиктин сценарийлерине карата күрөшүүнүн үстөмдүк кылган жана альтернативдүү варианттарынын натыйжалуулугун баалоо. Иш-аракеттердин мындай ырааттуулугу кээде тобокелдикти талдоо процесси деп да аталат.

Risk management

The systematic approach and practice of managing uncertainty to minimize potential harm and loss.

Comment: Risk management comprises risk assessment and analysis, and the implementation of strategies and specific actions to control, reduce and transfer risks. It is widely practiced by organizations to minimize risk in investment decisions and to address operational risks such as those of business disruption, production failure, environmental damage, social impacts and damage from fire and natural hazards. Risk management is a core issue for sectors such as water supply, energy and agriculture whose production is directly affected by extremes of weather and climate.

Управление риском

Системный подход и практические действия, направленные на устранение неопределенности для снижения потенциального вреда и ущерба.

Примечание: Понятие управления риском включает в себя оценку и анализ риска, а также реализацию стратегий и конкретных действий для контроля, снижения и передачи риска. Оно широко используется организациями для сведения к минимуму риска, связанного с инвестиционными решениями, а также чтобы устранить производственные риски, например, нарушение деловой деятельности, остановка производства, ущерб окружающей среде, воздействия на социальную среду и ущерб от пожаров и стихийных бедствий. Управление риском является ключевым вопросом для таких отраслей, как водоснабжение, энергетика и сельское хозяйство, где на производство непосредственное влияние оказывают крайние проявления погодных и климатических условий.

Тобокелдикти башкаруу

Потенциалдуу зыянды жана чыгымды азайтуу үчүн белгисиздикти жоюуга багытталган системалуу мамиле жана практикалык иш-аракеттер.

Эскертүү: Тобокелдикти башкаруу концепциясы тобокелдикке баа берүүнү жана талдоону, ошондой эле тобокелдикти контролдоо, азайтуу жана өткөрүп берүү боюнча стратегияларды жана конкреттүү иш-аракеттерди жүзөгө ашырууну камтыйт. Инвестициялык чечимдерге байланыштуу тобокелдиктерди минималдаштыруу жана ишкердиктин үзгүлтүккө учурашы, өндүрүштүн токтоп калышы, айлана-чөйрөгө келтирилген зыяндар, социалдык таасирлер, өрттөн жана табигый кырсыктардан келип чыккан зыяндарды жоюу үчүн уюмдар тарабынан кеңири колдонулат. Тобокелдиктерди башкаруу суу, энергетика жана айыл чарбасы сыяктуу тармактарда негизги маселе болуп саналат, себеби, өндүрүшкө аба ырайы жана климаттык шарттар түздөн-түз таасир этет.

Risk transfer

The process of formally or informally shifting the financial consequences of particular risks from one party to another whereby a household, community, enterprise or state authority will obtain resources from the other party after a disaster occurs, in exchange for ongoing or compensatory social or financial benefits provided to that other party.

Comment: Insurance is a well-known form of risk transfer, where coverage of a risk is obtained from an insurer in exchange for ongoing premiums paid to the insurer. Risk transfer can occur informally within family and community networks where there are reciprocal expectations of mutual aid by means of gifts or credit, as well as formally where governments, insurers, multi-lateral banks and other large risk-bearing entities establish mechanisms to help cope with losses in major events. Such mechanisms include insurance and re-insurance contracts, catastrophe bonds, contingent credit facilities and reserve funds, where the costs are covered by premiums, investor contributions, interest rates and past savings, respectively.

Передача риска

Процесс формального или неформального перевода финансовых последствий конкретных рисков с одной стороны на другую, в результате чего домохозяйство, община, предприятие или орган власти получают ресурсы от другой стороны после наступления бедствия в обмен на постоянные или компенсационные социальные или финансовые выгоды, предоставляемые этой другой стороне.

Примечание: Страхование является хорошо известной формой передачи риска, когда покрытие риска предоставляется страхователем в обмен на выплачиваемые ему текущие страховые взносы. Передача риска может происходить неформально – в рамках сетевых объединений семей или общин, члены которых могут рассчитывать на взаимную помощь в виде подарков или кредитов, а также формально, когда правительства, страховые компании, многосторонние банки и другие крупные принимающие на себя риск организации создают механизмы предоставления помощи в преодолении ущерба в результате крупных событий. Такие механизмы включают договоры страхования и перестрахования, “катастрофные” облигации, механизмы кредитования на случай непредвиденных расходов и резервные фонды, согласно которым соответствующие расходы покрываются за счет страховых взносов, вкладов инвесторов, процентных ставок и сбережений за прошлый период соответственно.

Тобокелдикти өткөрүп берүү

Кырсык болгондон кийин үй-бүлө, жамаат, ишкана же бийлик экинчи тараптан ресурстарды алган белгилүү бир тобокелдиктердин каржылык кесепеттерин бир тараптан экинчи тарапка туруктуу же компенсациялык социалдык же каржылык жеңилдиктердин ордуна расмий же расмий эмес түрдө өткөрүп берүү процесси.

Эскертүү: Камсыздандыруу - белгилүү бир тобокелдиктерди которуу, анда тобокелдиктерди камсыздандыруу полиси кармоочу тарабынан ага төлөнүп жаткан учурдагы сыйлыктын ордуна берилет. Тобокелдерди өткөрүп берүү бейрасмий түрдө, мүчөлөрү белек же насыя түрүндөгү өз ара жардамга таянган үй-бүлөлөрдүн же жамааттардын тармактары аркылуу, же расмий түрдө өкмөттөр, камсыздандыруу компаниялары, көп тараптуу банктар жана башка ири тобокелге баруучу уюмдар ири окуялардын кесепеттерин жоюуда жардам көрсөтүү механизмдерин түзүшөт. Мындай келишимдер камсыздандыруу жана кайра камсыздандыруу келишимдерин, катастрофалык облигацияларды, күтүлбөгөн кырдаалда насыя берүү жөнүндөгү макулдашууларды жана күтүлбөгөн фонддорду камтыйт, ага ылайык тиешелүү чыгымдар камсыздандыруу төгүмдөрү, инвесторлордун депозиттери, пайыздык чендер жана тарыхый аманаттар менен жабылат.

Socio-natural hazard*

The phenomenon of increased occurrence of certain geophysical and hydrometeorological hazard events, such as landslides, flooding, land subsidence and drought, that arise from the interaction of natural hazards with overexploited or degraded land and environmental resources.

Comment: This term is used for the circumstances where human activity is increasing the occurrence of certain hazards beyond their natural probabilities. Evidence points to a growing disaster burden from such hazards. Socio-natural hazards can be reduced and avoided through wise management of land and environmental resources.

Угроза социально-природного характера*

Увеличение возникновения определенных опасных геологических или гидрометеорологических событий, таких как оползни, наводнения, просадка грунта или засуха, в результате сочетания природных угроз и чрезмерной эксплуатации или деградации земель и экологических ресурсов.

Примечание: Этот термин используется в ситуации, когда в результате деятельности человека увеличивается количество определенных угроз, превышая уровень вероятности их естественного возникновения. Имеющиеся данные указывают на то, что бремя бедствий в связи с такими угрозами растет. Угрозы социально-природного характера можно снижать и предотвращать посредством разумного управления земельными и экологическими ресурсами.

Социалдык-табигый мүнөздөгү коркунуч*

Жердин жана экологиялык ресурстардын табигый коркунучтардын айкалышынан жана ашыкча (туура эмес) пайдаланышынан же айлана-чөйрөнүн бузулушунан келип чыккан жер көчкү, суу ташкыны, чөгүү же кургакчылык сыяктуу белгилүү бир кооптуу геологиялык же гидрометеорологиялык кубулуштардын пайда болушунун көбөйүшү.

Эскертүү: Бул термин адамдын иш-аракетинин натыйжасында белгилүү бир коркунучтардын саны көбөйүп, алардын табигый пайда болуу ыктымалдыгы деңгээлинен ашып кеткен кырдаалда колдонулат. Колдо болгон далилдер мындай коркунучтардан улам кырсыктардын түйшүгү көбөйүп жаткандыгын көрсөтүп турат. Жерди жана экологиялык ресурстарды туура башкаруу аркылуу социалдык-табигый коркунучтарды азайтууга жана алдын алууга болот.

Structural and non-structural measures

Structural measures: Any physical construction to reduce or avoid possible impacts of hazards, or application of engineering techniques to achieve hazard resistance and resilience in structures or systems;

Non-structural measures: Any measure not involving physical construction that uses knowledge, practice or agreement to reduce risks and impacts, in particular through policies and laws, public awareness raising, training and education.

Comment: Common structural measures for disaster risk reduction include dams, flood levies, ocean wave barriers, earthquake-resistant construction, and evacuation shelters. Common non-structural measures include building codes, land use planning laws and their enforcement, research and assessment, information resources, and public awareness programmes. Note that in civil and structural engineering, the term “structural” is used in a more restricted sense to mean just the load-bearing structure, with other parts such as wall cladding, and interior fittings being termed non-structural.

Структурные и неструктурные меры

Структурные меры: Любое физическое сооружение, предназначенное для уменьшения или предотвращения возможного воздействия угроз, или применение инженерных приемов для обеспечения надежности и устойчивости сооружений и систем;

Неструктурные меры: Любая мера, не предполагающая физического строительства, использующая знания, опыт и договоренности для снижения риска и воздействия, в частности посредством применения стратегий и законов, повышения осведомленности общественности, обучения и образования.

Примечание: Наиболее распространенные меры по снижению риска бедствий включают плотины, противопаводковые дамбы, волновые барьеры, сейсмостойкие сооружения и эвакуационные убежища. Стандартные неструктурные мероприятия включают строительные нормы и правила, законы о планировании землепользования и меры, обеспечивающие их исполнение, проведение исследований и оценок, информационные ресурсы и программы по повышению осведомленности общественности. Обратите внимание на то, что в сфере гражданского строительства и проектирования сооружений термин “структурный” используется в более ограниченном значении исключительно в отношении несущих конструкций, в то время как другие элементы, такие как обшивка стен и внутренние детали называются неструктурными.

Структуралык жана структуралык эмес чаралар

Структуралык чаралар: Коркунучтардын потенциалдуу таасирин азайтуу же алдын алуу үчүн багытталган ар кандай физикалык курулуш, же курулуштардын жана системалардын ишенимдүүлүгүн жана туруктуулугун камсыз кылуу үчүн инженердик техниканы колдонуу;

Структуралык эмес чаралар: тобокелдикти жана таасирди азайтуу үчүн, билимди, тажрыйбаны жана түшүнүктү колдонуп, айрыкча саясатты жана мыйзамдарды, ~~колдонуу~~, коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатуу, окутуу жана билим берүүнү колдонгон баардык чаралар.

Эскертүү: Кырсыктардын тобокелдигин азайтуу боюнча кеңири жайылган иш-чараларга дамбалар, суу каптоого каршы тосмолор, толкун тосмолору, жер титирөөгө туруктуу курулмалар жана эвакуациялык баш калкалоочу жайлар кирет. Адатта структуралык эмес иш-чараларга курулуш кодекстери, жерди пайдаланууну пландаштыруу мыйзамдарын колдонуу, изилдөө жана баалоо, маалыматтык ресурстар жана коомчулукка маалымдоо программалары кирет. Белгилей кетүүчү нерсе, жарандык курулушта жана структуралык долбоорлоодо “структуралык” термини чектелген мааниде жүк көтөрүүчү түзүмдөргө карата гана колдонулат, ал эми дубалдарды каптоо жана ички бөлүктөр сыяктуу башка элементтер “структуралык эмес” деп аталат.

Sustainable development

Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

Comment: This definition coined by the 1987 Brundtland Commission is very succinct, but it leaves unanswered many questions regarding the meaning of the word development and the social, economic and environmental processes involved. Disaster risk is associated with unsustainable elements of development such as environmental degradation, while conversely disaster risk reduction can contribute to the achievement of sustainable development, through reduced losses and improved development practices.

Устойчивое развитие

Развитие, которое отвечает потребностям сегодняшнего дня, не ставя под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои потребности.

Примечание: Это определение, введенное в обращение Комиссией Брундтланд в 1987 г., является чрезвычайно ёмким, однако оно оставляет без ответа ряд вопросов в отношении значения слова “развитие” и взаимосвязанных социальных, экономических и экологических процессов. Риск бедствий связан с неустойчивыми элементами развития, такими как деградация окружающей среды, и наоборот – снижение риска бедствий может способствовать достижению устойчивого развития посредством сокращения потерь и улучшения методов развития.

Туруктуу өнүгүү

Келечек муундардын өз муктаждыктарын канааттандыруу мүмкүнчүлүгүнө доо кетирбестен, бүгүнкү күндүн муктаждыктарын канааттандырган өнүгүү.

Эскертүү: 1987-жылы Брундтланд Комиссиясы тарабынан киргизилген бул аныктама өтө сыйымдуу, бирок “өнүгүү” сөзүнүн мааниси жана өз ара байланышкан социалдык, экономикалык жана экологиялык процесстер боюнча бир катар суроолорго так жооп бере албайт. Кырсыктардын тобокелдиги, айлана-чөйрөнүн бузулушу сыяктуу туруктуу эмес өнүгүү элементтери менен байланышкан жана тескерисинче – кырсыктардын тобокелдигин азайтуу, жоготууларды азайтуу жана өнүгүү тажрыйбаларын өркүндөтүү менен туруктуу өнүгүүгө салым кошо алат.

Technological hazard

A hazard originating from technological or industrial conditions, including accidents, dangerous procedures, infrastructure failures or specific human activities, that may cause loss of life, injury, illness or other health impacts, property damage, loss of livelihoods and services, social and economic disruption, or environmental damage.

Comment: Examples of technological hazards include industrial pollution, nuclear radiation, toxic wastes, dam failures, transport accidents, factory explosions, fires, and chemical spills. Technological hazards also may arise directly as a result of the impacts of a natural hazard event.

Техногенная угроза

Угроза, возникающая в результате технологических или промышленных условий, в том числе аварий, опасных производственных процессов, неисправности инфраструктуры или определенной деятельности человека, которая может повлечь гибель людей, увечья, болезни и другой вред здоровью, ущерб имуществу, потерю средств к существованию и услуг, социальные и экономические потрясения или вред окружающей среде.

Примечание: Примеры техногенных угроз включают загрязнение среды промышленными отходами, радиоактивное излучение, токсичные отходы, разрушение плотин, аварии на транспорте, взрывы на промышленных предприятиях, пожары и утечки химических веществ. Техногенные угрозы могут также возникать непосредственно в результате воздействия опасных природных событий.

Техногендик коркунуч

Технологиялык же өндүрүштүк шарттардан келип чыккан коркунучтар, анын ичинде авариялар, өндүрүштүк процесстер, иштебей турган инфраструктура же адамдардын өлүмүнө, жаракат алышына, ооруга дуушар болушуна жана ден соолукка башка зыян келтирүүгө, мүлккө зыян келтирүүгө, жашоо тиричилигин жана кызмат көрсөтүүлөрүн жоготууга алып келүүчү адамдардын айрым иш-аракеттери, социалдык жана экономикалык кесепеттер же экологиялык зыян.

Эскертүү: Техногендик коркунучтарга мисал катары өндүрүштүн калдыктар менен булгануу, радиоактивдүү нурлануу, уулуу калдыктар, дамбанын бузулушу, транспорттук кырсыктар, өндүрүштүк жарылуулар, өрт жана химиялык заттардын төгүлүшү кирет. Техногендик коркунучтар табигый коркунучтуу кубулуштардын түздөн-түз таасиринин натыйжасында да келип чыгышы мүмкүн.

Vulnerability

The characteristics and circumstances of a community, system or asset that make it susceptible to the damaging effects of a hazard.

Comment: There are many aspects of vulnerability, arising from various physical, social, economic, and environmental factors. Examples may include poor design and construction of buildings, inadequate protection of assets, lack of public information and awareness, limited official recognition of risks and preparedness measures, and disregard for wise environmental management. Vulnerability varies significantly within a community and over time. This definition identifies vulnerability as a characteristic of the element of interest (community, system or asset) which is independent of its exposure. However, in common use the word is often used more broadly to include the element's exposure.

Уязвимость

Характеристики и условия, присущие общине, системе или имуществу, повышающие их восприимчивость к разрушительному воздействию угрозы.

Примечание: Существует множество аспектов уязвимости, обусловленных различными материальными, социальными, экономическими и экологическими факторами. В числе примеров можно привести низкое качество проектирования и строительства зданий, недостаточную защищенность ценного имущества, низкую информированность и осведомленность общественности, недостаточное осознание официальными структурами риска и важности мер готовности, а также пренебрежение методами рационального природопользования. Уровень уязвимости существенно колеблется в рамках одного сообщества и с течением времени. Настоящее определение описывает “уязвимость” как характеристику представляющего интерес элемента (сообщества, системы или имущества), вне зависимости от его подверженности угрозе. Однако, как правило, используется более общее значение этого слова, включающее и подверженность угрозе соответствующего элемента.

Аялуулук

Коркунучтун кыйратуучу таасирин кабыл алуу сезимин жогорулатуучу, жамаатка, тутумга же мүлккө таандык мүнөздөмөлөр жана шарттар.

Эскертүү: Ар кандай материалдык, социалдык, экономикалык жана экологиялык факторлорго байланыштуу аялуу чөйрөнүн көптөгөн өлчөмдөрү бар. Мисалы, имараттардын сапатсыз долбоорлонушу жана курулушу, баалуу мүлктүн коопсуздугунун талаптагыдай эместиги, коомчулуктын төмөн маалымдуулугу жана кабардар болушу, тобокелдиктер жана расмий структуралар тарабынан даярдыктын маанилүүлүгү жөнүндө билбөө жана айлана-чөйрөнү башкаруу (жаратылышты рационалдуу пайдалануу) тажрыйбаларын четке кагуу. Аялуу катмардын деңгээли коомдоштуктун ичинде жана убакыттын өтүшү менен олуттуу түрдө өзгөрүп турат. Бул аныктамада “аялуулук” коркунучка дуушар болгонуна карабастан, кызыкчылыктын элементинин мүнөздөмөсү (коомдоштуктар, тутумдар же мүлктөр) катары сүрөттөлөт. Бирок, эреже боюнча, ушул сөз анын жалпы маанисине кошумча тийиштүү элементтин коркунучка кабылуу маанисинде да колдонулат.

Использованные источники

1. Umaraliev, R., Moura, R., Havenith, H.-B., Almeida, F., Nizamiev, A. 2020. Disaster Risk in Central Asia: Socio-Economic Vulnerability Context and Pilot-Study of Multi-Risk Assessment in a Remote Mountain Area of Kyrgyz Republic. European Journal of Engineering Research and Science. 5, 3 (Mar. 2020), 234-244, <http://www.ejers.org/index.php/ejers/article/view/1772>.
2. Сендайская рамочная программа по снижению риска бедствий на 2015–2030 гг., 38 с, UNISDR, 2015.
3. Концепция комплексной защиты населения и территории Кыргызской Республики от чрезвычайных ситуаций на 2018-2030 годы, Правительство КР, МЧС КР, 2018.
4. Национальная стратегия развития Кыргызской Республики на 2018-2040 гг., Правительство КР, 2018
5. Национальная программа развития государственного языка и совершенствования языковой политики в Кыргызской Республике на 2014-2020 годы, Правительство КР, 2018.
6. 2009 UNISDR терминологический глоссарий по снижению риска бедствий, 30 с, UNISDR
7. 2009 UNISDR terminology on disaster risk reduction, 30 p, UNISDR.
8. Өзгөчө кырдаалдар боюнча терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү / Түзгөн: Айтмаматова А.И., МЧС КР, GIZ, посольство ФРГ в КР, 2013. – 272 б.
9. Өзгөчө кырдаалдар боюнча терминдердин англисче-орусча-кыргызча сөздүгү / Түзгөн: Айтмаматова А.И., МЧС КР, АСТЕД, ЕСНО, 2010. – 253 б.
10. Закон КР “О Единой системе комплексного мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций в Кыргызской Республике”, постановление Правительства КР - № 569 от 23.10.2019.
11. Закон КР “О Гражданской защите”, в редакции Законов КР - № 42 от 15.04.2020, № 52 от 07.05.2020.
12. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү: Карасаев Х.К., Толукталып басылышы. – Б.: “Бийиктик плюс”, 2015. – 640 б.
13. Кыргызча-орусча сөздүк: 40 000 с. / Под. Ред. К.К.Юдахина. изд. 4-е Б.: “Улуу тоолор”, 2015. –1092 с.
14. Мониторинг, прогнозирование опасных процессов и явлений на территории Кыргызской Республики (изд. 6-е с изм. и доп.). – Б.: МЧС КР, 2009. – 674 с.
15. Низамиев А.Г. «Жашыл» туризмдин сөздүгү. -Ош: ОШМУ, 2013. -44 с.
16. Низамиев А.Г. Туризмде күтүлүүчү коркунучтар жана аларды алдын алуу //Кыргыз экон. универ. жарчысы, № 4. -Бишкек, 2008. 112-115-б.
17. Русско-киргизский словарь: более 13 500 слов / Сост.: Б.О.Орузбаева и др.; Под ред. Б.О.Орузбаевой. – 4-е изд., испр. и доп. – Ф.: КСЭ, 1988. – 480 с.
18. Современный кыргызско-русский словарь / Азыркы кыргызча-орусча сөздүк; Сост.: Р.О.Бектурова, Ю.А.Иванов, Х.М.Шамбеталиева. – Б.: “Раритет Инфо”, 2008. – 546 с.
19. Сравнительный анализ основных терминов / определений в области гражданской защиты / обороны, защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций, используемых в законодательных актах стран центральной Азии и терминологических глоссариях по снижению риска бедствий ООН. ЦЧССРСБ, Алматы, 2020. – 43 с.
20. Терминологический словарь по чрезвычайным ситуациям / Составители: Б.Р. Айдаралиев, Б.С. Ордобаев, Ш.С. Абдыкеева, Н.Дж. Садабаева. – Бишкек, КРСУ, 2013. -124с.

АНГЛО-РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ ГЛОССАРИЙ ПО СНИЖЕНИЮ РИСКА БЕДСТВИЙ

ENGLISH-RUSSIAN-KYRGYZ GLOSSARY ON DISASTER RISK REDUCTION

АНГЛИСЧЕ-ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА КЫРСЫКТАРДЫН ТОБОКЕЛДИГИН АЗАЙТУУ БОЮНЧА ГЛОССАРИЙ

ИЗДАНО

Учебным, научно-техническим центром «Развитие гражданской защиты» КРСУ и МЧС КР

РАЗРАБОТАНО

Центром управления в кризисных ситуациях при Министерстве чрезвычайных ситуаций Кыргызской Республики в рамках проекта “Автоматизированная Информационно-Управляющая Система ЦУКС при МЧС КР, второй этап – стадия развития” реализованного при содействии Всемирной продовольственной программы ООН

World Food Programme
Дүйнөлүк азык-түлүк программасы
Всемирная продовольственная программа

UNDRR

UN Office for Disaster Risk Reduction

Тираж 500 экз.

©Министерство чрезвычайных ситуаций Кыргызской Республики, 2020

© Р.А.Умаралиев, А.Г.Низамиев, А.А.Умаралиев, 2020